

Γιορτή της Αποανάπτυξης – 14&15 Σεπτέμβρη, Σταγιάτες Πηλίου

Μία συνάντηση συνεργατικών, αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων και κινημάτων που αντιστέκονται στη λεηλασία του περιβάλλοντος και την καταστροφή των τοπικών κοινωνιών

Πρόγραμμα ΓΙΟΡΤΗΣ «ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ»

Σάββατο 14 Σεπτεμβρίου

13.00 Εργαστήριο: “Υγρό Απορρυπαντικό” από τη BIOME

14.00 Συλλογική Κουζίνα

15.00 Θεματική (Κινήματα) **“Το ενεργειακό ζήτημα”**

Στη συζήτηση της ενέργειας θα τεθούν 2 κύριοι άξονες:

– Ενέργεια και περιβάλλον. Ποια είναι τα σημερινά δεδομένα, πώς τα αντιμετωπίζει κάθε πρωτοβουλία, ποιες οι θέσεις των κινημάτων για τη βιωσιμότητα του περιβάλλοντος σε τοπική και παγκόσμια κλίμακα, μύθοι και αλήθειες για την κλιματική αλλαγή.

– Ενέργεια και ανάπτυξη. Οι θέσεις κάθε κινήματος για τη βιωσιμότητα των φυσικών πόρων και των κοινωνιών. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας -ΑΠΕ- “πράσινη ενέργεια”, γεωπολιτικό πλαίσιο, αυτόνομα δίκτυα, οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες.

Με συμμετοχή των πρωτοβουλιών ενάντια στις εξορύξεις πετρελαίου που προγραμματίζονται να γίνουν στο 1/3 της χώρας. Πιο συγκεκριμένα μαζί μας θα είναι οι: Πρωτοβουλία Αθήνας ενάντια στις εξορύξεις υδρογονανθράκων, Ανοιχτή Συνέλευση στα Γιάννενα ενάντια στις εξορύξεις υδρογονανθράκων, Πρωτοβουλία Άρτας ενάντια στις εξορύξεις υδρογονανθράκων, Πρωτοβουλία

Πολιτών Πρέβεζας κατά των εξορύξεων, Σώστε την Ήπειρο – Όχι στην εξόρυξη υδρογονανθράκων

21.00 Συναυλία:

- Σπύρος Γραμμένος
- Αλκίνοος Ιωαννίδης
- Social Waste

Κυριακή 15 Σεπτεμβρίου

09.30 Περίπατος στις πηγές του νερού

11.00 Θεματική (Συνεργατικά) “Συνεργατισμός και Αυτοδιαχείριση”

Στη συζήτηση γύρω από τον συνεργατισμό οι 2 κύριοι άξονες θα είναι:

– Το νόημα της συνεργατικής παραγωγής. Ποιος, τι και γιατί παράγει, ερμηνεύοντας την αυτάρκεια, την ομότιμη παραγωγή, το δίκαιο εμπόριο, το οικολογικό αποτύπωμα, την κυκλική οικονομία.

– Η δομή της συνεργασίας, οριζόντια οργάνωση και μέθοδοι ισότιμης συμμετοχής. Εμπειρίες και προβλήματα που ανακύπτουν στη λειτουργία. Βιωσιμότητα των εγχειρημάτων σε περιβάλλον αγοράς αλλά και κοινωνικό όφελος.

14.00 Συλλογική Κουζίνα

15.30 Διαδραστική Παράσταση “Με γεια τη δουλειά” από την Ομάδα Θεάτρου του Καταπιεσμένου “**Boalitaria**”

Πολιτικό κάλεσμα:

“Ούτε ο Φιλελευθερισμός ούτε ο Μαρξισμός, που είναι ο σημαντικότερός του αντίπαλος, δεν φαίνεται ότι μπορούν να προσφέρουν μεγάλες ελπίδες για τη λύση των ογκωδών προβλημάτων

που απειλούν να μας συντρίψουν. Εξαιτίας αυτού αναζωπυρώθηκε το ενδιαφέρον για μια τρίτη θέση που εκδηλώθηκε στις μελέτες για τον Κοινωνικό ανθρωπισμό, τον Κοινοτισμό και άλλες παραδόσεις κοινωνικού κριτικισμού οι οποίες επισκιάστηκαν από τις κυρίαρχες παραδόσεις που προέρχονται από τον Διαφωτισμό. Η έρευνα για έναν Τρίτο δρόμο, ούτε φιλελεύθερο ούτε μαρξιστικό, αντανakλά τον αυξανόμενο φόβο ότι οι άνθρωποι δεν ελέγχουν πλέον τη ζωή τους.”

Κρίστοφερ Λας / *Πρόοδος: η τελευταία δεισιδαιμονία*

Εδώ και 2 χρόνια, άτομα, ομάδες και κινήματα συνανταμώνονται στις Σταγιάτες Πηλίου με στόχο να διαμορφώσουν ένα πλαίσιο νοημάτων και αξιών προς μια μετα-καπιταλιστική κοινωνία, καθώς και να δράσουν συλλογικά απέναντι στην επέλαση του εξορυκτικού καπιταλισμού, αλλά και στηρίζοντας τη δημιουργία κοινοτήτων που βιωματικά θα παράγει έναν άλλο νέο κόσμο. Η πολύχρονη πορεία ζωής όλων αυτών των ανθρώπων και ομάδων έχει αποδείξει ότι υπάρχουν υγιή και δυναμικά κοινωνικά κύτταρα, οι δράσεις των οποίων επιθυμούν να συναντηθούν και να συντονιστούν, έτσι ώστε να εκφραστεί η κοινή πολιτική τους φιλοσοφία, σε μια προοπτική μετασχηματισμού που ανοίγει τον δρόμο για μια κοινωνία που θα στηριχθεί: στο αποαναπτυξιακό μοντέλο της οικονομίας των αναγκών, της επάρκειας και του μικρότερου οικολογικού αποτυπώματος στη βάση της αφθονίας των υλικών και άυλων Κοινών, στην κοινοτική οργάνωση με βάση την προσωπική και συλλογική αυτονομία, σε αμεσοδημοκρατικούς θεσμούς και στη θέσμιση της άμεσης δημοκρατίας με τη μορφή του ομοσπονδιακού Κοινοτισμού.

Η Από Κοινού Συνέλευση επιδιώκει αυτή τη σύγκλιση των παραγωγικών δυνάμεων στη δημιουργία ενός ελκυστικού προγράμματος για τη μετάβαση του έθνους/κράτους σε μια άμεση, συμβουλευτική, κοινωνική και οικολογική δημοκρατία με βάση την τοπική αυτοδιαχείριση/διοίκηση. Με αυτό το πνεύμα ενώνουμε τις σκέψεις μας σε αυτή τη γιορτή, στα ζητήματα της Ενέργειας και του Συνεργατισμού, για τα οποία αγωνιζόμαστε από κοινού τα τελευταία χρόνια, και τώρα, ίσως περισσότερο από πριν, είναι

απαραίτητη η υπερ-τοπική δικτύωση και τα κοινά προτάγματα, στον δρόμο για την “Κοινότητα των Κοινοτήτων”.

Σας καλούμε όλ@ σε αυτή τη γιορτή για την Αποανάπτυξη, μέσα σε ένα περιβάλλον αυτοδιαχείρισης όπως αυτό στην κοινότητα των Σταγιατών, να μοιραστούμε ιδέες, απόψεις και να δράσουμε Από Κοινού!

Μουσικές – Περίπατος – Θέατρο – Οικοτεχνία – Βιβλία – Συλλογική Κουζίνα – Χορτοφαγική διατροφή, μας περιμένουν σε αυτό το διήμερο στο Πήλιο, όπου η καλή διάθεση και η θέληση για δημιουργία φωτίζουν την καρδιά και το μυαλό μας.

Ένας νέος άλλος κόσμος είναι εφικτός!

Αλληλέγγυα και Κοινοτικά

Από Κοινού Συνέλευση για την Αποανάπτυξη – τον Κοινοτισμό – την Άμεση Δημοκρατία

Στην πλατεία των Σταγιατών θα υπάρχει πάγκος πληροφοριών.

Κατά τη διάρκεια της γιορτής θα κυκλοφορούν κουτιά οικονομικής ενίσχυσης για την κάλυψη των εξόδων της διοργάνωσης.

Το αστικό ΚΤΕΛ Βόλου αποφάσισε να διευκολύνει τη μετακίνηση όσων θέλουν να παρακολουθήσουν τη συναυλία των “Από Κοινού”, στις 14/9, στις Σταγιάτες, με έκτακτα δρομολόγια από τις 7:00μμ κάθε μισή ώρα ως τις 8:45μμ. Στο τέλος της συναυλίας θα διατεθούν λεωφορεία για την επιστροφή στον Βόλο.

Πρόκειται για μια απόφαση της διοίκησης του ΚΤΕΛ, η οποία ενισχύει τη μετακίνηση με τα Μαζικά Μέσα Μεταφοράς και αμβλύνει το μεγάλο πρόβλημα της στάθμευσης.

Χάρτης πάρκινγκ: Πατήστε [εδώ](#)

Χάρτης χώρου συναυλίας: Πατήστε [εδώ](#)

Χάρτης μονοπατιού από το Βόλο: Πατήστε [εδώ](#)

Ιστότοποι: <https://apokoinou.gr/> ,
<https://apokoinougiorti.blogspot.com/>

Σάββατο **14** & Κυριακή **15** Σεπτέμβρη
Σταγιάτες Πηλίου

Σάββατο 14

13:00 Εργαστήρι BIOME

15:00 **Συζήτηση με κινήματα**

Το ενεργειακό ζήτημα

21:00 **Συναυλία** Σπύρος Γραμμένος
Αλκίνοος Ιωαννίδης
Social Waste

Κυριακή 15

09:30 Επίσκεψη στις Πηγές Σταγιατών

11:00 **Συζήτηση με συνεργατικά εγχειρήματα**

Συνεργατισμός κι αυτοδιαχείριση

15:30 **Παράσταση** Θεάτρο του Καταπιεσμένου
"Με γεια τη δουλειά" Ομάδα Boalitaria

διοργάνωση:

<https://apokoinou.gr>

συνέλευση για την αποανάπτυξη, την άμεση δημοκρατία και τον κοινοτισμό

Σάββατο 14 & Κυριακή 15 Σεπτέμβρη

Σταγιάτες Πηλίου

συνάντηση

- * ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ που αντιστέκονται στην λεηλασία του περιβάλλοντος και την καταστροφή των τοπικών κοινωνιών
- * ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΩΝ αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων

συζήτηση για το ενεργειακό ζήτημα
τον συνεργατισμό και την αυτοδιαχείριση

διοργάνωση:

συνέλευση για την αποανάπτυξη, την άμεση δημοκρατία και τον κοινοτισμό

<https://apokoinou.gr>

Άμεση δημοκρατία & σημερινή πολιτική πρακτική

Γιώργος Ν. Οικονόμου

Δρ Φιλοσοφίας, συγγραφέας

Ο Μισέλ Φουκώ γράφει πως «εκεί όπου υπάρχει έργο δεν υπάρχει τρέλα», πράγμα που μπορεί να σημαίνει πως εκεί όπου δεν υπάρχει έργο υπάρχει τρέλα. Αυτό ισχύει στη νεοελληνική περίπτωση, όπου υπάρχει γενικευμένη τρέλα, ακριβώς επειδή δεν υπάρχει έργο σε όλους σχεδόν τους τομείς που συγκροτούν μία κοινωνία, στον παραγωγικό, στον οικονομικό, στον πολιτικό, στον διοικητικό, στον πολιτισμικό. Χαρακτηριστικά συμπτώματα αυτής της τρέλας ήταν και είναι η παταγώδης αποτυχία του πολιτικού συστήματος που οδήγησε στη γενικευμένη χρεοκοπία, η υπερχρέωση, τα μεγάλα ελλείμματα, η ανορθολογική διαχείριση των πόρων, των δανείων και των οικονομικών ενισχύσεων από την Ε.Ε., η ιλιγγιώδης διαφθορά, η γενικευμένη φοροδιαφυγή, η απουσία δικαιοσύνης και ελέγχου, η μη απόδοση ευθυνών λόγω υπουργικής και βουλευτικής ασυλίας, ο παρασιτικός γραφειοκρατικός μηχανισμός, η ανορθολογική διοίκηση, το πελατειακό καθεστώς, η γενικευμένη κομματοκρατία και κομματικοποίηση, το ληστρικό εκλογικό σύστημα, ο άθλιος πολιτικός λόγος της δημαγωγίας, των ψευδών και της ασύστολης προπαγάνδας, η αδυναμία παραγωγής πλούτου, η έλλειψη εκπαίδευσης, παιδείας, αγωγής, πολιτισμού και δημοκρατικής παράδοσης.[1]

Σε αυτά προστίθενται η συναίνεση της κοινωνίας επί τέσσερις δεκαετίες στο άθλιο κομματοκρατικό σύστημα και η απάθειά της ενώπιον του σημερινού μεγάλου αδιεξόδου που επί δέκα έτη μετά την έκρηξη της χρεοκοπίας δεν έγινε ούτε μία ουσιαστική θεσμική αλλαγή! Η κοινωνική συναίνεση επέτρεψε επίσης την

άνοδο στην ανώτατη εξουσία ανεπαρκών ατόμων όπως ο Κ. Καραμανλής Β', ο Γ.Α. Παπανδρέου, ο Σαμαράς, το δίδυμο Τσίπρα-Καμμένου, ο Κυρ. Μητσοτάκης, για να μείνουμε στους νεότερους. Όπως αποδείχθηκε η νεοελληνική τρέλα δεν θεραπεύεται με ασπιρίνες τύπου ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ.

Πώς θα αυτοκυβερνηθούμε;

Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται είναι το πώς θα υπάρξει διέξοδος από τη γενικευμένη τρέλα και παρακμή. Το ερώτημα αυτό οδηγεί σε μία συζήτηση, που επιβάλλεται να γίνει, διότι οι κυρίαρχες αντιλήψεις στον χώρο των κομμάτων, των διανοουμένων και της Αριστεράς εγκλωβίζονται στο κοινοβουλευτικό και κομματικό πλαίσιο, όπως έδειξαν και οι τελευταίες εκλογές (2015 και 2019). Πράγματι, το ερώτημα που έθεσαν και θέτουν πάντοτε τα κόμματα και το αντιπροσωπευτικό σύστημα και στο οποίο καλούνται να απαντήσουν οι ψηφοφόροι είναι: «ποιο κόμμα να ψηφίσω;» ή «ποιον πολιτικό να ψηφίσω;», θεωρώντας έτσι και επιβάλλοντας ότι το βασικό πολιτικό ερώτημα είναι το «ποιος με κυβερνά;» ή «ποιος πρέπει να με κυβερνά».

Τα ερωτήματα αυτά εμπεριέχουν την αντίληψη ότι κάποιος πρέπει πάντοτε να με κυβερνά, άρα το πολιτικό διακύβευμα είναι να βρω τον «καλύτερο» για να με κυβερνήσει. Δηλαδή, τα ερωτήματα όπως τίθενται εμπεριέχουν την αντιπροσώπευση και την πολιτική αλλοτρίωση των ανθρώπων. Στην περίπτωση αυτή γίνεται μετατόπιση του ζητήματος, αφού το βασικό ερώτημα που θέτει η κλασική πολιτική φιλοσοφία και πρακτική είναι: **«τι το κύριον είναι της πόλεως;»**, δηλαδή, «ποιος ασκεί την εξουσία, ποιος λαμβάνει τις αποφάσεις και θεσπίζει τους νόμους;». Είναι ο ένας, οι ολίγοι ή οι πολλοί; Είναι οι πλούσιοι ή οι άποροι; Είναι τα ανώτερα στρώματα ή τα μεσαία και τα κατώτερα, όλη η κοινωνία; Και τα συναφή με αυτό ερωτήματα: Πώς λαμβάνονται οι αποφάσεις και πώς ορίζονται τα πρόσωπα που ασκούν την εκτελεστική, τη δικαστική και τη νομοθετική εξουσία; Υπάρχει ουσιαστικός έλεγχος της εξουσίας, με δικαστικές και ποινικές κυρώσεις;

Αναλόγως των απαντήσεων που δίνονται στο βασικό αυτό ερώτημα και στα συναφή, τα πολιτεύματα διακρίνονται σε μοναρχικά, ολιγαρχικά, δημοκρατικά, αριστοκρατικά και τυραννικά. Αυτά τουλάχιστον διακρίνει η κλασική πολιτική φιλοσοφία (Πλάτων, Αριστοτέλης) αλλά και η νεωτερική (Σπινόζα, Λοκ, Χομπς, Μοντεσκιέ, Ρουσσώ). Αυτό το βασικό περιγραφικό ερώτημα έχει ως συμπληρωματικό του το δεοντολογικό: «τι δει το κύριον είναι της πόλεως;» (ποιος πρέπει να είναι ο κυρίαρχος της πόλεως;) και το «τις η αρίστη πολιτεία;» (ποιο είναι το άριστο πολίτευμα). [2]

Η δημοκρατική αντίληψη απαντά στα ερωτήματα αυτά σαφώς και κατηγορηματικώς, και στα δύο επίπεδα, περιγραφικό και δεοντολογικό: το κύριον της πόλεως στα αντιπροσωπευτικά πολιτεύματα είναι οι ολίγοι αντιπρόσωποι των ανωτέρων στρωμάτων (επιχειρηματιών, τραπεζιτών, καναλαρχών κ.ά.) και πρέπει να αντικατασταθούν από τους πολλούς, από τον δήμο. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε ολιγαρχία, στη δεύτερη δημοκρατία, άμεση δημοκρατία. Το ουσιαστικό ερώτημα, επομένως, που πρέπει να τεθεί είναι: «πώς θα αυτοκυβερνηθούμε;» ή «πώς θα οργανώσουμε και θα κυβερνήσουμε τον κοινό βίο;» -πώς, δηλαδή, εμείς οι ίδιοι θα οργανώσουμε την κοινή ζωή μας και όχι κάποιοι αντιπρόσωποι, ηγέτες ή κόμματα, οικονομολόγοι, συνταγματολόγοι, γραφειοκράτες, όχι κάποιοι άλλοι αντί για μας.

Αυτά τα ερωτήματα πρέπει να τεθούν επείγοντως σήμερα για συζήτηση και προσανατολισμό. Όμως δεν τίθενται από κανένα κόμμα.

Όλα -δεξιά, κεντρώα, σοσιαλδημοκρατικά, αριστερά, κομμουνιστικά- θέτουν τα παραπλανητικά ερωτήματα: «ποιος με κυβερνά;» ή «πώς με κυβερνά;» διολισθαίνοντας τεχνηέντως και εμμέσως στην υπεράσπιση του αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος. Ούτε τίθενται στη σημερινή Ελλάδα στην οποία το πολιτικό σύστημα έχει αποτύχει παταγωδώς, δεν έχει όμως καταρρεύσει ούτε αλλάξει. Χρειάζεται επομένως ριζική αλλαγή, η οποία είναι αδύνατο να γίνει από τους υπάρχοντες κομματικούς σχηματισμούς.

Στην προοπτική αυτή τίθεται ένα βασικό ερώτημα: *Πώς μπορεί να γίνει η αλλαγή του συστήματος;* Πιο συγκεκριμένα: Ποιες είναι οι βασικές κινήσεις που πρέπει να γίνουν ως πρώτο βήμα;

Οι αντίπαλοι της δημοκρατίας

Το ερώτημα αυτό δεν μπορεί να απαντηθεί πειστικά εάν πρώτα δεν ξεκαθαρισθούν ορισμένα θεμελιώδη ζητήματα, όπως, «ποιος είναι ο στόχος του πολιτικού αγώνα» και «ποιος είναι ο βασικός αντίπαλος για την επίτευξη αυτού του στόχου». Είναι θεμελιώδη διότι χωρίς τον καθορισμό του στόχου και του αντιπάλου δεν μπορεί να καθορισθεί η πολιτική πράξη, τι πρέπει, αλλά και τι μπορεί να γίνει στις δεδομένες ιστορικές συνθήκες.

Εάν στόχος είναι η δημοκρατική πολιτεία, με την έννοια της πραγματικής κυριαρχίας των πολιτών και όχι των πολιτικών, της κυριαρχίας των πολλών και όχι των ολίγων, των αντιπροσώπων και των κομμάτων, τότε είναι εμφανές ότι στόχος είναι η αλλαγή του υπάρχοντος ολιγαρχικού κομματοκρατικού πολιτεύματος. Αυτό σημαίνει συμμετοχή της κοινωνίας στη λήψη των σημαντικών αποφάσεων, στη θέσπιση των νόμων, στη δημιουργία και την απονομή του δικαίου, στον ουσιαστικό έλεγχο της εξουσίας με πλήρη διαφάνεια.[3]

Άρα χρειάζεται να αποδυναμωθούν οι θεσμοί και τα κέντρα εξουσίας του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος, να αφαιρεθούν αρμοδιότητες από τα στηρίγματά του, ήτοι από κόμματα, κοινοβούλιο, δικαστική εξουσία, οικονομική ελίτ, ΜΜΕ, Εκκλησία, δημάρχους και περιφερειάρχες.

Έτσι όμως προσδιορίζεται και η απάντηση στο δεύτερο ζήτημα: βασικός αντίπαλος στον αγώνα για πραγματική δημοκρατία είναι οι πιο πάνω αναφερθέντες (κόμματα, κοινοβούλιο...), καθώς επίσης οι σημασίες και όλοι οι θεσμοί του αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος, που επιτρέπουν και εξασφαλίζουν την ολιγαρχική διακυβέρνηση. Πράγματι, βασική σημασία και θεσμός του συστήματος αυτού είναι η «αντιπροσώπευση», με εργαλεία τις εκλογές και τα κόμματα. Όμως οι εκλογές δεν καθιστούν το

πολίτευμα δημοκρατικό, όπως ήξεραν πολύ καλά οι αρχαίοι Έλληνες, ενώ τα κόμματα αναιρούν τη δημοκρατία, διότι επιδιώκουν με κάθε τρόπο την αύξηση της δύναμής τους για μεγαλύτερο μερίδιο στην εξουσία, αποτρέποντας τη συμμετοχή και την πρωτοβουλία των ανθρώπων.

Αυτό που επιδιώκει παντί τρόπω κάθε βουλευτής, δήμαρχος ή περιφερειάρχης είναι η εκλογή του και η επανεκλογή του. Αυτός είναι ο κύριος σκοπός του, ασχέτως βεβαίως των ψευδών κατά τεκμήριο υποσχέσεων και ιδεολογικών διακηρύξεων με τις οποίες περιτυλίζει και σερβίρει την προσωπική του φιλοδοξία. Ενώ όλα τα κόμματα και οι βουλευτές σε όλες τις χώρες και τις εποχές κόπτονται υπέρ του «λαού» και του «έθνους», εντούτοις ο «λαός» δυσπραγεί και σε περιόδους κρίσης δυστυχεί, ενώ οι ίδιοι οι πολιτικοί ευτυχούν μέσα στην εξουσία και τα προνόμιά τους, από τα οποία όχι μόνο δεν παραιτούνται, αλλά περιφρουρούν με ιδιάζοντα ζήλο και κυνισμό, όπως συμβαίνει στη χρεοκοπημένη Ελλάδα.

Επίσης, στα πλαίσια του κοινοβουλευτισμού όλα τα κόμματα, όχι μόνο αυτά της συγκυβέρνησης, συμμετέχουν στην εξουσία με τον έναν ή τον άλλον τρόπο. Το ίδιο ισχύει και για τα κόμματα της Αριστεράς: είναι στυλοβάτες του κομματοκρατικού κοινοβουλευτικού συστήματος, αφού και αυτά στηρίζονται στην ίδια λογική της αντιπροσώπευσης, υποτάσσοντας τα κοινωνικά προβλήματα στο κομματικό συμφέρον. Συνεπώς η εκλογική ενδυνάμωση των κομμάτων εμπεδώνει στην ουσία το κοινοβουλευτικό ολιγαρχικό πολίτευμα.

Ο δημοκρατικός δρόμος

Πρώτο βήμα λοιπόν στην προσπάθεια για δημοκρατία είναι η αποδυνάμωση της κομματοκρατίας και της «αντιπροσώπευσης». Πώς επιτυγχάνεται αυτή η αποδυνάμωση; Κατ' αρχάς με τη μη συναίνεση. Η εξουσία που αποκτούν τα κόμματα οφείλεται στο γεγονός πως κάποιοι τα ψηφίζουν και τα νομιμοποιούν, δίνοντάς τους την εξουσιοδότηση να πράττουν όπως αυτά νομίζουν. Η οποιαδήποτε εξουσία υπάρχει επειδή κάποιοι συναινούν σε αυτήν.

Εάν δεν υπάρχει η συναίνεση των πολλών παύει και η εξουσία. Συνεπώς το βασικό πολιτικό πρόβλημα δεν είναι ποιον αντιπρόσωπο ψηφίζουμε, σε ποιο κόμμα αναθέτουμε τη σκέψη και την πράξη μας, διότι τότε απλώς μεταφέρουμε την εξουσία σε άλλους. Η ελπίδα σε κόμματα και αντιπροσώπους τροφοδοτεί και γιγαντώνει την ολιγαρχία. Το βασικό είναι το πώς μπορεί η εξουσία να μείνει σε εμάς, να ασκηθεί από την ίδια την κοινωνία -πώς θα αυτοκυβερνηθούμε. Έτσι θεμελιώνεται η δημοκρατία.

Με άλλα λόγια, ο δρόμος για την αλλαγή του ολιγαρχικού συστήματος προς ένα δημοκρατικό πολίτευμα είναι ένας: πλήρης αποδέσμευση από την εκλογική και κομματική λογική και ταυτόχρονη προσπάθεια δημιουργίας κινήσεων, πρωτοβουλιών, συνελεύσεων που θα αντιστρατεύονται τη λογική της ανάθεσης σε αντιπροσώπους (επανέρχομαι πιο κάτω).

Υπάρχει όμως η διαδεδομένη αγοραία αντίληψη πως επειδή η άμεση δημοκρατία προς το παρόν δεν είναι εφικτή, επιβάλλεται ή επιτρέπεται η ανάθεση της διακυβέρνησης ή της αντιπολίτευσης σε κάποιο αριστερό κόμμα, μεταθέτοντας έτσι το όραμα για τη δημοκρατία στο απώτερο μέλλον (πότε άραγε;). Η αντίληψη αυτή είναι βαθύτατα αλλοτριωτική και αντιδημοκρατική, αφού ενισχύοντας τα κόμματα ενισχύεται η ολιγαρχία και η πολιτική ετερονομία, διότι, τα κόμματα είναι οι βάσεις και τα στηρίγματα της ολιγαρχίας, όπως ήδη ανέφερα. Από την άλλη, μπορεί οι ψηφοφόροι να δίνουν το δικό τους νόημα στην ψήφο τους, όμως οι «αντιπρόσωποι» ούτε γνωρίζουν αυτό το νόημα ούτε θέλουν να το γνωρίσουν, άρα δεν το λαμβάνουν υπ' όψιν τους.

Τελικώς, η ψήφος λαμβάνει ένα και μόνο νόημα: την κατάφαση στην αντιπροσώπευση και στο κομματικό σύστημα.

Η δημοκρατία δεν μπορεί να υπάρξει στο μέλλον αν κάποιοι δεν προσπαθήσουν στο παρόν. Το μέλλον που ονειρευόμαστε υπάρχει στο παρόν, στην πράξη μας. Εάν δεν υπάρχει τώρα, δεν υπάρχει ούτε αύριο. Όταν το σκέφτεσαι θεωρητικώς και το εγκαταλείπεις πρακτικώς, αναθέτοντάς το σε «αντιπροσώπους», τότε ουσιαστικώς

το καταργείς -ακυρώνεις την επιθυμία σου. Το μέλλον δεν είναι αποτέλεσμα μόνο σκέψης, αλλά κυρίως δράσης, κυοφορείται στις πράξεις του παρόντος. Το μέλλον δεν είναι για να το σκεφτόμαστε αλλά για να το πράττουμε, τονίζει ο Κ. Καστοριάδης. Ανήκει σε αυτούς που το δημιουργούν, όχι σε αυτούς που περιμένουν και αδρανούν, που το εκχωρούν σε άλλους. Όταν δεν υπάρχουμε εμείς, υπάρχουν οι άλλοι -η εξουσία, τα κόμματα, η οικονομική ελίτ. Το πολιτικό πεδίο απεχθάνεται το κενό, πρέπει να υπάρχει πράξη. Πράττουμε σήμερα αυτό που θέλουμε να υπάρξει αύριο -αυτή είναι η απαραίτητη συνθήκη κάθε δημιουργίας, άρα και της δημοκρατίας.

Από την άλλη, η υπεράσπιση των ιδεών της άμεσης δημοκρατίας, έστω και αν δεν την συμμερίζονται πολλοί, έστω και αν δεν είναι εφικτή αύριο, εκφράζει ωστόσο μια θετική θέληση, μια σκέψη και επιθυμία που διανοίγουν την πολιτική φαντασία. Επιτρέπει να σκεφθούμε τη δημοκρατία όχι ως αδύνατη, αλλά ως επίδικο ζήτημα ανοικτό στην ενδεχομενικότητα, στη δυνατότητα και στη διαβούλευση. Κυρίως να την σκεφθούμε ως πορεία με βήματα και κατακτήσεις, ως δρόμο που τον ανοίγουμε εμείς οι ίδιοι, με σταθμούς και στάσεις, με ανηφόρες και στροφές. Φυσικά δεν είναι εύκολο. Αλλά, όπως έλεγε ο Κίρκεγκωρ, δεν είναι ο δρόμος που είναι δύσκολος, είναι το δύσκολο που είναι δρόμος.

Συνεπώς, ο στρατηγικός στόχος της αυτονομίας και της δημοκρατίας δεν μπορεί να υποτάσσεται σε τακτικισμούς που εξυπηρετούν την ετερονομία της αντιπροσώπευσης. Η αυτονομία δεν μπορεί να υπάρξει κάνοντας υποχωρήσεις και παραχωρήσεις στην ετερονομία. Στη δημοκρατία δεν φθάνουμε μέσα από την ολιγαρχία, μέσα από αντιλήψεις και πράξεις ολιγαρχικές, μέσα από θεσμούς και νόμους ολιγαρχικούς. Αν ίσχυε το αντίθετο τότε θα ζούσαμε σε μία διαρκή χαρούμενη δημοκρατική κατάσταση. Στη δημοκρατία φθάνουμε μόνο μέσα από τη δημοκρατία, όπως ακριβώς στην ελευθερία φθάνουμε μόνο μέσα από την ελευθερία. Μέσα από πράξεις και εκπαιδεύσεις δημοκρατικές. Εάν η δημοκρατία χρειάζεται μία εκπαίδευση τότε αυτή δεν είναι η ολιγαρχική -η

δημοκρατία δεν διδάσκεται μέσα από κόμματα και εκλογές, μέσα από αντιπροσωπεύσεις και αναθέσεις. Με άλλα λόγια, όσο δεν μπορούμε εμείς οι ίδιοι να πραγματοποιούμε την ιστορία μας, να δημιουργούμε ελεύθερα τους νόμους, να είμαστε η πηγή των σημασιών και των θεσμών, τόσο η ανάθεση σε «αντιπροσώπους» θα απομακρύνει ακόμη πιο πολύ τον στόχο της δημοκρατίας.

Αυτό που τελικώς καθορίζει και δίνει μορφή στο άτομο δεν είναι τόσο οι σκέψεις του, οι επιθυμίες ή οι φαντασιώσεις του όσο οι πράξεις του. Είμαστε και γινόμαστε αυτό που πράττουμε. Συνεπώς, στον πολιτικό χώρο όταν ψηφίζουμε είμαστε ψηφοφόροι και τίποτε άλλο.

Το ζήτημα είναι να γίνουμε πολίτες: να συμμετέχουμε στη λήψη των αποφάσεων, στη θέσπιση των νόμων, στη δημιουργία και στην απονομή του δικαίου, στον ενδελεχή έλεγχο της εξουσίας. Προς τούτο πρέπει να αλλάξουμε τους ισχύοντες θεσμούς, τις κυρίαρχες αντιλήψεις και σημασίες. Αυτό μπορούμε να το επιτύχουμε μόνο σε μία περίπτωση: «όταν δεν είμαστε οι ολιγαρχικοί θεσμοί», όταν δεν έχουμε εσωτερικεύσει τις κυρίαρχες σημασίες και τους αντιδημοκρατικούς θεσμούς. Όταν υπάρχει μια απόσταση ανάμεσα σε εμάς και τους θεσμούς, ανάμεσα σε εμάς και τις ιδεολογίες, σε εμάς και τις σημασίες του ετερόνομου συστήματος. Αυτή είναι η μόνη συνθήκη που μας επιτρέπει να αμφισβητήσουμε τους ετερόνομους θεσμούς και νόμους, να σκεφθούμε και να πράξουμε διαφορετικά.

Η βασικότερη αλλαγή συνίσταται στο να μπορέσει να εκφρασθεί η ίδια κοινωνία. Όμως η έκφραση της κοινωνίας γίνεται μόνο μέσα από θεσμούς. Η κοινωνία δεν μπορεί να παράσχει στον εαυτό της οτιδήποτε παρά μόνο μέσα από δημοκρατικούς θεσμούς. Τέτοιοι θεσμοί σήμερα δεν υπάρχουν, διότι οι υπάρχοντες θεσμοί, τα κόμματα, οι εκλογές, οι αντιπρόσωποι, το κοινοβούλιο, η γραφειοκρατία, ο κρατικός μηχανισμός, δεν επιτρέπουν στην κοινωνία να εκφρασθεί και να συμμετάσχει. Αντιθέτως, αυτοί εμποδίζουν τη συμμετοχή της κοινωνίας, αλλοτριώνουν και αλλοιώνουν τη βούλησή της, είναι θεσμοί του ολιγαρχικού και καπιταλιστικού συστήματος.

Μέσα στους θεσμούς που θα ιδρύσει η ίδια η κοινωνία -ρητή αυτοθέσμιση της κοινωνίας- θα μπορέσει αυτή να ενημερωθεί και να πληροφορηθεί ουσιαστικά, να συζητήσει, να εκφρασθεί, να διαβουλευθεί, να αποφασίσει, να γίνει δηλαδή υπεύθυνη, να αναλάβει τις ευθύνες της. Τέτοιος βασικός θεσμός είναι οι συνελεύσεις. Αυτές όμως δημιουργούνται από τη θέληση και τη δράση των ανθρώπων. Πράγματι, οι απαραίτητες προϋποθέσεις για οποιαδήποτε θεσμική δημιουργία είναι η θέληση, η φαντασία, η πρωτοβουλία και η αυτόνομη δράση του κοινωνικού πλήθους. Δεν αρκούν μόνο οι διαδηλώσεις, οι πορείες, οι απεργίες που προτείνονται ως το μοναδικό μέσον από την Αριστερά, ούτε η αλλαγή κυβερνήσεων και προσώπων (οι κυβερνήσεις πέφτουνε, αλλά η ολιγαρχία μένει). Χρειάζονται ριζικές αλλαγές, δηλαδή από τη ρίζα, από τους θεσμούς, από τις σημασίες, τις νοοτροπίες, τους στόχους και τα οράματα.

Όμως αυτό που διαπιστώνουμε σήμερα είναι η μεγάλη απουσία της κοινωνίας από σημαντικούς πολιτικούς και πολιτειακούς αγώνες. Επί πλέον δε η κοινωνία εν μέσω ναυαγίων, καταιγίδων και καταστροφών πορεύεται αμέριμνη και εφησυχασμένη αναθέτοντας το μέλλον της στους κύριους υπεύθυνους της γενικευμένης χρεοκοπίας· είναι και αυτό ένα σύμπτωμα της τρέλας και της παρακμής. Οτιδήποτε έχει γίνει οφείλεται σε πρωτοβουλίες και ενέργειες ολιγομελών ομάδων, οργανώσεων ή μεμονωμένων προσώπων, ενώ η κοινωνική πλειοψηφία παρέμενε αδιάφορη, παθητική ή συναινετική απέναντι στις κυβερνητικές αποφάσεις.

Υπήρξε όμως μία σημαντική εξαίρεση: Το κίνημα των Πλατειών το καλοκαίρι του 2011, με τις λαϊκές συνελεύσεις, για αλλαγή του αποτυχημένου πολιτικού συστήματος και για άμεση δημοκρατία. Το κίνημα μετά από ένα μήνα υποχώρησε αφήνοντας σημαντικές παρακαταθήκες. Οι κυριότερες ήταν: κατ'αρχάς η ανάδειξη για πρώτη φορά ρητώς σε δημόσιο χώρο της ιδέας και της πρακτικής της άμεσης δημοκρατίας, καθώς επίσης η αντίθεση στα κόμματα και στην αντιπροσώπευση, η επιμονή στις γενικές συνελεύσεις και στις λύσεις από τα κάτω, η αντίληψη ότι το σύστημα δεν μπορεί να αυτομεταρρυθμισθεί, όπως απέδειξε και η κυβέρνηση

της Αριστεράς-Δεξιάς, και τέλος, ώθησε σε νέους προβληματισμούς και πρωτοβουλίες για διάφορες επί μέρους κινήσεις αυτοκαθορισμού και κοινωνικά εγχειρήματα αυτοοργάνωσης. Αυτό το μείζον πολιτικό συμβάν, με την απαιτούμενη κριτική του αποτίμηση, μπορεί να αποτελέσει την πηγή και τη βάση για περαιτέρω κινήσεις, καθώς επίσης για διευκρίνιση θεμελιωδών ζητημάτων και εννοιών.

Κοινωνικά εγχειρήματα και δημοκρατία

Και εδώ εντοπίζεται ένα άλλο βασικό βήμα στην πορεία προς τη δημοκρατία: η διαύγηση εννοιών, όρων και αντιλήψεων που διακινούνται εντός της κοινωνίας για να καταστεί ευκολότερος ο δρόμος της πράξης. Οι παλαιότεροι έλεγαν: Η θεωρία χωρίς την πράξη είναι στείρα και η πράξη χωρίς τη θεωρία είναι τυφλή.

Έτσι λοιπόν, με βάση τα παραπάνω, μπορούμε να συζητήσουμε και να κατανοήσουμε αντιλήψεις και πρακτικές, όπως λ.χ. τις περιπτώσεις των καινοφανών εγχειρημάτων της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, της αυτοδιαχείρισης, των συλλογικών καλλιεργειών, της απομεγέθυνσης κ.λπ. Όλα αυτά τα σημαντικά εγχειρήματα έχουν πρωτίστως οικονομικό και κοινωνικό χαρακτήρα -δεν θέτουν ρητώς το ζήτημα της γενικής πολιτικής οργάνωσης και συνολικότερα το πολιτικό ζήτημα. Στις δύσκολες όμως συνθήκες στις οποίες έχει βρεθεί η κοινωνία το κύριο ζήτημα είναι αυτό που διαμορφώνεται στην κεντρική πολιτική σκηνή. Ο επί μέρους υλικός βίος των ανθρώπων και η καθημερινή τους ύπαρξη εξαρτώνται αναγκαστικώς και από το τι γίνεται στο «γενικό» κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Η αιτία των προβλημάτων, της ανεργίας, της φτώχειας, της χρεοκοπίας και της γενικευμένης παρακμής βρίσκεται στο συγκεκριμένο πολιτικό και οικονομικό σύστημα -στο οποίο συναινεί η κοινωνική πλειονότητα. Αυτό το σύστημα πρέπει να αλλάξει, και η αλλαγή δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο με τον πολιτικό αγώνα των ανθρώπων. Δεν υπάρχουν περιθώρια χρόνου για α-πολιτικές συμπεριφορές· δεν εννοώ α-κομματικές· αντιθέτως, οι α-κομματικές και εν πολλοίς αντικομματικές, αλλά βαθύτατα

πολιτικές ενέργειες είναι αναγκαίες, και οι μόνες άλλωστε, που μπορούν να δημιουργήσουν ουσιαστική προοπτική.

Στο πλαίσιο αυτό φαίνεται απαραίτητο τα εγχειρήματα της κοινωνικής οικονομίας, της αυτοδιαχείρισης, της οικολογίας κ.λπ. να υπερβούν τον τοπικό, συγκυριακό ή τεχνικό χαρακτήρα τους και να ενταχθούν σε μία ευρύτερη στόχευση που θα τα συνέχει· να συνδεθούν δηλαδή με ένα συνεκτικό πολιτικό πρόταγμα. Το ζήτημα αυτό ανακινείται τόσο από το γεγονός πως η σύγχρονη οικονομία δεν υπάρχει παρά ως σύνολο όσο και από το ότι μερικά από αυτά τα εγχειρήματα στηρίζονται στην αυτοοργάνωση, στις συλλογικές πρωτοβουλίες από τα κάτω, στον συμμετοχικό τρόπο λειτουργίας, στην ισοτιμία, συνεργασία, αυτοοργάνωση, λογοδοσία των εκτελεστικών οργάνων, στον κυρίαρχο ρόλο της γενικής συνέλευσης, στον γενικευμένο έλεγχο. Στο πλαίσιο αυτό ακούγεται συχνά και ο όρος «συμμετοχική ή άμεση δημοκρατία», υποτείνοντας έτσι εμβρυωδώς και προϋποθέτοντας υποτυπωδώς το δημοκρατικό πολίτευμα.

Ωστόσο, τα εγχειρήματα αυτά δεν αποτελούν καθαυτά άμεση δημοκρατία, διότι η τελευταία οφείλεται σε ένα πρόταγμα εκφρασμένο σε ένα κοινωνικό-πολιτικό κίνημα, είναι δε ουσιαστικά ένα πολίτευμα, με θεσμούς, δομές, νόμους και αντιστοιχεί σε δημοκρατική κοινωνία και δημοκρατικά άτομα. Η συμμετοχή σε μία αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση που περιορίζεται στην επιχείρηση και εγκαταλείπει την πολιτική εξουσία σε ένα άλλο ξεχωριστό σώμα κομμάτων, γραφειοκρατών, τεχνοκρατών, πολιτικών αντιπροσώπων είναι μερική συμμετοχή και όχι πολιτική. Αποτελεί υποκατάστατο της πολιτικής δράσης και της δημοκρατίας. Τα άτομα που συμμετέχουν σε ένα αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα και στην υπόλοιπη ζωή τους συμμετέχουν σε κόμματα ή γραφειοκρατικά συνδικάτα δεν προάγουν το ζήτημα της δημοκρατίας. Ισχύει όμως και το αντίστροφο: η συμμετοχή στην πολιτική εξουσία που δεν συμβαδίζει με εξουσία στο άμεσο περιβάλλον των ατόμων και στη διαχείριση των συγκεκριμένων οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων είναι ελλιπής και φενάκη.

Από την άλλη οι επί μέρους κινήσεις είναι αδύναμες πολιτικά και οι τοπικές κοινωνίες, ουδέποτε έθεσαν ως στόχο τη σύγκλιση δημοτικών συνελεύσεων για τη λήψη αποφάσεων, η εκτέλεση των οποίων θα εναπόκειται στο δημοτικό συμβούλιο. Συνεπώς, φαίνεται απαραίτητη η εκ παραλλήλου πορεία των εγχειρημάτων της κοινωνικής οικονομίας, της αυτοδιαχείρισης, της απομεγέθυνσης και της οικολογίας με ένα πολιτικό δημοκρατικό πρόταγμα, και μάλιστα η ένταξή τους σε αυτό το πρόταγμα. Διαφορετικά υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος που έχει επισημάνει ο Κορνήλιος Καστοριάδης το 1992 προκειμένου για την οικολογία:

«εάν δεν υπάρξει ένα καινούργιο κίνημα, μία αφύπνιση του δημοκρατικού προτάγματος, η “οικολογία” μπορεί πολύ καλά να ενσωματωθεί σε μία νεοφασιστική ιδεολογία. Για παράδειγμα, μπροστά σε μία παγκόσμια οικολογική καταστροφή, άνετα θα βλέπαμε αυταρχικά καθεστώτα να επιβάλλουν δρακόντειους περιορισμούς σε ένα πανικόβλητο και απαθή πληθυσμό. Η ένταξη της οικολογικής συνιστώσας σε ένα ριζοσπαστικό πολιτικό δημοκρατικό πρόταγμα είναι απαραίτητη. Και είναι όλο και πιο επιτακτική (η ένταξη αυτή) στον βαθμό που η επαναμφισβήτηση των αξιών και των προσανατολισμών της τωρινής κοινωνίας, την οποία συνεπάγεται ένα τέτοιο πρόταγμα, είναι αδιαχώριστη από την κριτική του φαντασιακού της “ανάπτυξης” με βάση την οποία ζούμε».

Οι επιμέρους κριτικές και αντισυστημικές κινήσεις πρέπει να συντονισθούν υπό ένα δημοκρατικό πρόταγμα, διαφορετικά θα παραμείνουν περιθωριακές και αδύναμες, διασκορπισμένες και απολιτικές, ενώ ταυτοχρόνως αποδυναμώνουν και συσκοτίζουν το δημοκρατικό πρόταγμα. Σε αυτή την προοπτική, οι επιλογές των ατόμων, των συλλογικοτήτων και των εγχειρημάτων οφείλουν να είναι σαφείς και ακριβείς, όπως επίσης οι στόχοι της κριτικής θεωρίας, της πολιτικής πράξης και των κινήσεων να είναι συγκεκριμένοι και σταθεροί, όχι μαξιμαλιστικοί «αμεσοδημοκρατικοί», όχι γενικόλογοι «υλικοϊστορικοί» και αόριστοι «αντιεξουσιαστικοί» ούτε νεφελώδεις «σοσιαλιστικοί» και «αντικαπιταλιστικοί».

Αναγκαία προϋπόθεση είναι η αυτόνομη συλλογική δράση, δηλαδή ατομικοί και συλλογικοί αγώνες, αγώνες πολιτικοί -όχι κομματικοί και συνδικαλιστικοί. Αγώνες που όχι μόνο δεν θα υποστηρίζουν με οιονδήποτε τρόπο το υπάρχον κοινοβουλευτικό ολιγαρχικό σύστημα και τους φορείς του, τα κόμματα και τους αντιπροσώπους, αλλά θα στρέφονται εναντίον του· επί πλέον δε, οι αγώνες θα πρέπει να είναι ανεξάρτητοι και απεξαρτημένοι από αριστερές ιδεολογίες και πρακτικές. Τότε μόνο μπορεί να λάβει νόημα η πολιτική πράξη ως μέσον και σκοπός της αυτονομίας και της δημοκρατίας. Αυτό σημαίνει την ανάδυση της πολιτικής, την είσοδο στο πολιτικό προσκήνιο του κοινωνικού πλήθους, που με βάση τον αυτοκαθορισμό και την αυτοοργάνωση θα αυτοσυγκροτηθεί σε δημοκρατικό υποκείμενο, σε πολιτικό-πολιτισμικό κίνημα, το οποίο θα αποτελέσει τον μοχλό για την απαιτούμενη ριζική αλλαγή. Το κίνημα αυτό θα έχει ως περιεχόμενο και στόχο τη συμμετοχή της κοινωνίας στις αποφάσεις.

Προτάσεις για έναν άλλον πολιτικό προσανατολισμό

Πώς όμως μπορούν να γίνουν αυτά; Πώς εξειδικεύονται στην περίπτωση της χρεοκοπημένης Ελλάδας; Στην περίπτωση της εφesusχασμένης κοινωνίας που ένα μεγάλο μέρος της είναι εύπιστο στον οποιονδήποτε ανεπαρκή πολιτικό, στην προπαγάνδα των κομμάτων και των ΜΜΕ; Επανερχόμαστε λοιπόν στο αρχικό ερώτημα: πώς μπορεί να γίνει η αλλαγή του αποτυχημένου ολιγαρχικού συστήματος; Ή, τι θεσμικές αλλαγές μπορούν να αποτελέσουν τον άξονα ενός πολιτικού αγώνα, δεδομένης της κοινωνικής υστέρησης στους βασικούς τομείς; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα αποτελεί στοιχείο για το επόμενο αποφασιστικό βήμα.

Όπως ανέφερα, για τη χρεοκοπία ευθύνονται το πολιτικό σύστημα και οι κυβερνήσεις των δύο εναλλασσομένων κομμάτων ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Αυτό σημαίνει πως το ελληνικό πρόβλημα δεν είναι μόνο οικονομικό, όπως διατυμπανίζεται από πολλές πλευρές και από την Αριστερά. Οι προτεινόμενες από τα κόμματα οικονομικές μεταρρυθμίσεις χωρίς την αλλαγή του πολιτικού, ιδεολογικού και πολιτισμικού υπόβαθρου είναι οικονομισμός και παλάτια στην

άμμο. Η αποχώρηση λ.χ. από το ευρώ ή ακόμη και από την Ε.Ε., δεν αρκεί να φέρει τις απαιτούμενες ριζικές αλλαγές, όταν οι θεσμοί, οι δομές, οι αντιλήψεις, οι πρακτικές και τα κόμματα παραμένουν ίδια. Πρέπει όλα αυτά να αλλάξουν: οι απαρχαιωμένες δομές, αντιλήψεις, σημασίες, νοοτροπίες και οι αποτυχημένοι θεσμοί. Ούτε ο εγκλωβισμός στο ψευδο-δίλημμα «μνημονιακοί-αντιμνημονιακοί» οδηγεί σε άλλον ριζοσπαστικό δρόμο. Άλλωστε και μετά το 2010 οι κυβερνήσεις συνεργασίας στάθηκαν ανίκανες να χειρισθούν τη χρεοκοπία και να δώσουν διέξοδο, ούτε επίσης η κυβέρνηση Αριστεράς-Δεξιάς (ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ).

Επομένως πρέπει οπωσδήποτε να αλλάξει το πολιτικό σύστημα με ουσιαστικές θεσμικές αλλαγές. Το ελληνικό πρόβλημα είναι κυρίως πολιτικό, ιδεολογικό, πολιτισμικό και κοινωνικό. Συνεπώς σε αυτούς τους τομείς χρειάζεται να γίνουν ριζικές αλλαγές, που θα καθορίσουν άλλωστε και τις οικονομικές και παραγωγικές συνθήκες, η συγκεκριμενοποίηση των οποίων καθιστά ορατό το επόμενο βήμα. Η συγκεκριμενοποίηση είναι απαραίτητη, διότι αποτελεί το κίνητρο και το οξυγόνο της πράξης. Ταυτοχρόνως η έλλειψή της δεν επιτρέπει στα κινήματα να αποκτήσουν συγκεκριμένο πολιτικό πρόσωπο και ευρεία κοινωνική εμβέλεια για την πραγματοποίηση κάποιων θεσμικών αλλαγών. Αυτό φάνηκε και στο κίνημα των Πλατειών που οδηγήθηκε στον άγονο αντιμνημονιακό αγώνα. Η απόσταση καμιά φορά ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη είναι, όχι απλώς μεγάλη, αλλά άβυσσος. Τι μπορούμε συνεπώς να κάνουμε;

Πολιτικός τομέας

– Η δομική, θεσμική, πολιτική και πολιτειακή αλλαγή κρίνεται αναγκαία αν επί πλέον ληφθεί υπ’ όψιν ότι το αποτυχημένο κομματοκρατικό σύστημα είναι αδύνατο να πραγματοποιήσει δύο βασικούς στόχους:

α’) Την ουσιαστική διερεύνηση για τους υπαιτίους της γενικευμένης χρεοκοπίας και των μεγάλων σκανδάλων, την ουσιαστική παραδειγματική τιμωρία τους, την επιστροφή των κλεμμένων, τη δήμευση περιουσιών. Εφ’ όσον υπάρχει μία

γενικευμένη χρεοκοπία, δηλαδή ένα οικονομικό πολιτικό έγκλημα, θα πρέπει να τιμωρηθούν οι δράστες του εγκλήματος, οι ηθικοί και φυσικοί αυτουργοί των δύο κομμάτων που κυβέρνησαν επί σαράντα έτη τη χώρα -να αποδοθεί πραγματική δικαιοσύνη. Είναι η πρωταρχική βασική πράξη, χωρίς την οποία δεν μπορεί να θεμελιωθεί πολιτική κοινωνία, ευνομούμενη πολιτεία και πολιτεία δικαίου πράγμα που διαπιστώθηκε και διατυπώθηκε πρώτη φορά στην αρχαία Ελλάδα.[4] Επί πλέον με την απουσία δικαιοσύνης και απόδοσης ευθυνών θα επανέλθουν οι προηγούμενες άνομες καταστάσεις, όπως έγινε αρκετές φορές στο παρελθόν.[5]

β') Αυτό προϋποθέτει την αναδιάρθρωση της συστημικής και διαπλεκόμενης Δικαστικής εξουσίας, την ανεξαρτητοποίησή της από την Εκτελεστική, με εκλογή ή κλήρωσή της και εμπλουτισμό της λ.χ. από ένα ευρύ σώμα πολιτών.[6] Έτσι οδηγούμαστε στην απαιτούμενη ριζική αποδυνάμωση και εξάρθρωση του «βαθέος κράτους» (Στρατού, Αστυνομίας, Δικαστικής εξουσίας, Εκκλησίας, κρατικοδίαιτων προνομιούχων συντεχνιών) που συγκροτεί τη βάση του πλέγματος εξουσίας (κόμματα, οικονομική ελίτ, ΜΜΕ). Το «βαθύ κράτος» έχει στηρίξει όλα τα αυταρχικά, δικτατορικά, βασιλικά καθεστώτα και όλες τις αντιλαϊκές, αντιδημοκρατικές κινήσεις που υπήρξαν στη χώρα. Και είναι φορέας της κυρίαρχης συστημικής ιδεολογίας (εθνικισμός, θρησκευτικές σημασίες) και υποστηρικτής της οικονομικής και πολιτικής ολιγαρχίας. Στην πορεία του αυτή απέκτησε και κατοχύρωσε αρκετά προνόμια εις βάρος του κοινού αγαθού. Τα προνόμια και η νοσηρή δύναμή του μπορούν να εξουδετερώσουν οποιαδήποτε άλλη μεταρρύθμιση, συνεπώς χρειάζεται ριζική εκκαθάρισή του από τα διεφθαρμένα, φιλοχουντικά και ναζιστικά στοιχεία και ριζική αναδιάρθρωσή του.

Όμως όλα τα κόμματα, των αριστερών συμπεριλαμβανομένων, είναι ανάκαινα και απρόθυμα για τέτοιες αναδιρθρώσεις, όπως φαίνεται στα προγράμματά τους και στις διακηρύξεις τους· δεν είναι διατεθειμένα να συγκρουσθούν με το «βαθύ κράτος», δεδομένου ότι η σύγκρουση είναι αναπόφευκτη, αφού αυτό έχει δύναμη και θα υπερασπισθεί μέχρις εσχάτων τα προνόμιά του και την ισχύ

του. Η απροθυμία και η αδυναμία ήταν εμφανείς και στη κυβέρνηση συνεργασίας Αριστεράς-Δεξιάς στο διάστημα 2015-2019, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη διαφωνία του υπουργού Παιδείας με την Εκκλησία, την παρέμβαση του Αρχιεπισκόπου στον πρωθυπουργό και την άμεση αποπομπή του υπουργού! Αυτοί οι δύο στόχοι α') και β'), από ό,τι φαίνεται, σήμερα έχουν πλέον ατονήσει ως κοινωνική απαίτηση.

Συνεπώς το πρώτιστο πολιτικό ζητούμενο είναι η ουσιαστική θεσμική αλλαγή στον πολιτικό τομέα. Όμως η απαιτούμενη αλλαγή δεν θα περιέχει μόνο μεταρρυθμίσεις που ευλόγως, μετά τη χρεοκοπία, προτείνονται από διάφορες πλευρές, όπως μείωση των βουλευτών στους 200, μείωση των αποδοχών και των άλλων προνομίων τους, μείωση της βουλευτικής σύνταξης, κατάργηση της βουλευτικής και υπουργικής ασυλίας, χωρισμός κράτους και Εκκλησίας και φορολόγηση της τελευταίας, πάταξη της διαφθοράς, του πελατειακού κράτους, της φοροδιαφυγής, των φοροαπαλλαγών, μείωση των προνομίων ορισμένων κρατικοδίαιτων συντεχνιών (ΔΕΚΟ, υπάλληλοι της Βουλής, στρατιωτικοί, δικαστικοί).[7]

Οι αναγκαίες θεσμικές αλλαγές θα πρέπει να αποσκοπούν στην πραγματική συμμετοχή της κοινωνίας, η οποία μπορεί να γίνει με δύο τρόπους: 1) τη νομοθέτηση γενικών συνελεύσεων -σε πρώτη φάση στις τοπικές κοινωνίες, στις οποίες τέτοιες συνελεύσεις είναι δυνατές και πραγματοποιήσιμες· 2) τη θέσπιση μονίμων τοπικών και εθνικών δημοψηφισμάτων από τα κάτω για σημαντικά ζητήματα. Δίχως αυτές τις αλλαγές δεν είναι δυνατή η επίτευξη των δύο προαναφερθέντων πρώτων στόχων (τιμωρία των υπευθύνων της χρεοκοπίας, εξάρθρωση του «βαθέος κράτους»), διότι, όπως εξήγησα και έχει γίνει φανερό, το κομματικό πολιτικό φάσμα είναι απρόθυμο και ανίκανο για κάτι τέτοιο.

Κοινωνικός τομέας

– Επομένως η πραγματοποίηση των στόχων αυτών είναι αδύνατη χωρίς την ενεργό συμμετοχή της κοινωνίας. Οι αλλαγές που χρειάζεται η χώρα θα γίνουν όταν νέα κοινωνικά-πολιτικά κινήματα θα διαμορφωθούν εκτός του κομματικού συστήματος,

γιατί οι παραδοσιακοί πολιτικοί παράγοντες έχουν συνηθίσει να παίζουν σε αυτό το σύστημα, με τους κανόνες αυτού του συστήματος, και είναι πολύ δύσκολο να αλλάξουν, έχουν αλλοτριωθεί. Θα πρέπει λοιπόν η κοινωνία να συνειδητοποιήσει πως έχει ευθύνες για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα. Ο Κορνήλιος Καστοριάδης το 1994 έλεγε πολύ σωστά πως «ο ελληνικός λαός -όπως και κάθε λαός άλλωστε- είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, συνεπώς είναι υπεύθυνος για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα».

Χρειάζεται η κοινωνία να αλλάξει, να απαιτήσει επί τέλους για πρώτη φορά στην ιστορία της μία άλλη πορεία, να αγωνισθεί για να αποδυναμώσει το ανίκανο και διεφθαρμένο κομματοκρατικό ολιγαρχικό σύστημα, να συμμετάσχει σε αυτά που μέχρι τώρα αποφασίζονται ερήμην της και εναντίον της.

Πολιτισμικός τομέας

– Αυτά όλα προϋποθέτουν θέληση για απαλλαγή από τις κυρίαρχες ιδεολογίες, από τις κομματικές, εθνικιστικές και θρησκευτικές επιρροές, καθώς και από τον καταναλωτισμό, την τηλεθέαση, την αδιαφορία, την απάθεια και τον ατομικισμό. Χρειάζεται να γίνει απο-αποικιοποίηση του νεοελληνικού φαντασιακού από αυτές τις ολέθριες αλλοτριωτικές και ετερόνομες σημασίες, από το κυρίαρχο ιδεολογικό πλέγμα. Αυτό προϋποθέτει με τη σειρά του το ξεκίνημα μίας ευρείας και βαθιάς πολιτισμικής «επανάστασης», ενός γενικού Διαφωτισμού από όσα υγιή τμήματα της κοινωνίας έχουν απομείνει -αν έχουν απομείνει θα φανεί στα επόμενα έτη.

Βασικά στοιχεία του απαιτούμενου Διαφωτισμού θα είναι η κριτική της κομματικής και ιδεολογικής ετερονομίας, του εθνικισμού και της θρησκείας, ενδελεχής έλεγχος της εξουσίας, η έλλογη επιχειρηματολογία, ο απεγκλωβισμός από βυζαντινισμούς και αυταρχισμούς, καθώς και από τους μεσσιανισμούς, τους λαϊκισμούς και τις εσχατολογίες της μαρξιστικής και μη Αριστεράς.[8] Με ιδιαίτερη έμφαση σε ιδέες και εκπαιδεύσεις κατά του φανατισμού, της μισαλλοδοξίας, του ρατσισμού, κατά

της ξενοφοβίας, του νεοναζισμού, της συνωμοσιολογίας και των πάσης φύσεως σωτήρων και σωτηριολόγων. Στα σημεία αυτά φαίνεται άλλωστε η αποτυχία του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο χρειάζεται μία εκ βάθρων αναδιοργάνωση.

Πολιτική κίνηση

– Στη βάση αυτή είναι απαραίτητο κάτι να γίνει και όχι να περιμένουμε την έλευση του πολιτικού συμβάντος, την κινητοποίηση της κοινωνίας -σαν τους χριστιανούς την έλευση της «Δευτέρας Παρουσίας»- και τότε να δραστηριοποιηθούμε κι εμείς. Χρειάζονται λοιπόν ουσιαστικές πολιτικές πρωτοβουλίες.

Μία από αυτές μπορεί να είναι η δημιουργία ενός πολιτικού σχήματος, μιας πολιτικής κίνησης -όχι κόμματος- που θα είναι ανεξάρτητη και αυτόνομη από όλα τα κόμματα, θα στηρίζεται στις αρχές της άμεσης δημοκρατίας, της ισότιμης συμμετοχής, της κυριαρχίας των γενικών συνελεύσεων, των αιρετών και κληρωτών εκτελεστικών οργάνων, της ανακλητότητάς τους, της πλήρους διαφάνειας και της αντιγραφειοκρατικής δομής. Η κίνηση αυτή θα είναι ο κοινός χώρος που θα συγκεντρώνονται τα άτομα και θα εκφράζονται οι διάφορες απόψεις αναζητώντας τον κοινό παρονομαστή, που θα αποτελέσει τη βάση για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, όπως αυτών που υπάρχουν στο παρόν ή άλλων και θα εκφρασθούν σε μία κοινή διακήρυξη. Χωρίς συντονισμό και κάποια υποτυπώδη οργάνωση, χωρίς συγκεκριμενοποίηση των θεσμικών αλλαγών και χωρίς προσπάθεια για την επίτευξή τους δεν μπορεί να γίνει τίποτα.

Η κίνηση αυτή θα έχει ως σκοπό τη διάδοση των αρχών, των ιδεών και πρακτικών της άμεσης δημοκρατίας, με όλους τους τρόπους που θα κριθούν πρόσφοροι από τις γενικές συνελεύσεις και απώτερο στόχο να συμβάλλει στη δημιουργία του πολιτικού-πολιτισμικού κινήματος για τις απαιτούμενες αλλαγές. Οι ιδέες, όπως και οι μηχανές, δεν έχουν καμία αξία αν δεν μουν σε κίνηση. Οι ιδέες της άμεσης δημοκρατίας πρέπει να διαδοθούν σε όσον το δυνατόν ευρύτερα στρώματα και να βρουν μία μόνιμη έκφραση στον κεντρικό πολιτικό χώρο, από τον οποίο μέχρι

στιγμής απουσιάζουν. Όμως, ας το επαναλάβω, όπου δεν υπάρχουμε εμείς υπάρχουν οι άλλοι.[9]

Η δημιουργία έργου πρωτίστως στον πολιτικό τομέα, και φυσικά στον παραγωγικό, διοικητικό και πολιτισμικό τομέα, είναι ο μόνος τρόπος να αποφύγουμε την τρέλα, την παρακμή -χθεσινή, τωρινή, αυριανή- και τα εφιαλτικά σενάρια τα οποία δεν έχουν αποχωρήσει.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Περισσότερα βλ. Γ.Ν. Οικονόμου, *Η αποτυχία του ελληνικού πολιτικού συστήματος. Πλαίσιο για μια νέα πολιτική δράση*, Εξάρχεια, Αθήνα, 2016.

[2] Έτσι τα διατυπώνει ο Αριστοτέλης.

[3] Βλ. Γ.Ν. Οικονόμου, *Άμεση δημοκρατία. Αρχές, επιχειρήματα, δυνατότητες*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2014.

[4] Ο Αριστοτέλης λ.χ. γράφει: «Ο άνθρωπος που δεν υπόκειται σε νόμους και δικαιοσύνη είναι το χείριστο όλων των ζώων». Και φυσικά ως χείριστο ζώο προσεγγίζει τη βαρβαρότητα και την τρέλα.

[5] Από την άλλη, όσο δεν γίνεται η απόδοση ευθυνών και η τιμωρία των ενόχων τόσο θα αυξάνει και η επιρροή του νεοναζιστικού κόμματος και των ακροδεξιών κύκλων που ποντάρουν στο θέμα αυτό.

[6] Εκτός από την αμφιλεγόμενη δικονομική πορεία και έκβαση των μεγάλων σκανδάλων -Siemens, ΔΕΗ, Ομόλογα, Βατοπέδι, φούσκα του Χρηματιστηρίου, χρέη των κομμάτων-, η δικαστική εξουσία βαρύνεται με πολλές παραλήψεις, ελλείψεις και μεροληπτικές αποφάσεις: αθώωση του χρυσαυγίτη Κασιδιάρη δύο φορές, του Γ. Παπακωνσταντίνου για τη λίστα Λαγκάρντ, του Ρόντου για το σκάνδαλο της ΜΚΟ αποναρκοθέτησης, των υπευθύνων της εκκλησιαστικής ΜΚΟ για υπεξαίρεση, του τοκογλυφικού κυκλώματος

στη Θεσσαλονίκη, του Ζαχόπουλου και του Θέμου Αναστασιάδη για το ροζ DVD και τα αδήλωτα 5 εκατ. ευρώ, τη μη έγκαιρη επέμβασή της για την τρομοκρατική και εγκληματική δράση της Χρυσής Αυγής, για τις υποθέσεις Μαρινάκη, καταστροφές στη Μάνδρα, πυρκαγιές στο Μάτι, ενώ σπεύδει στην καταδίκη των κατοίκων στις Σκουριές Χαλκιδικής, στην αποφυλάκιση του Καλαμπόκα (δολοφόνου του Τεμπονέρα), του Κορκονέα (δολοφόνου του Αλέξη Γρηγορόπουλου), του Φλώρου των εταιρειών Energa-Hellas Power για την υπόθεση υπεξαίρεσης κ.ά.

[7] Αυτές οι εκφρασμένες από το 2010 διαθέσεις φαίνεται ότι έχουν ατονήσει μετά την άνοδο στην εξουσία του δίδυμου ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, όπως και οι δύο στόχοι α') και β') που περιέγραψα προηγουμένως. Αντιθέτως, αυτό που παρατηρείται μετά το 2015 είναι η παλινόρθωση του παλαιοκομματικού δικομματικού συστήματος και η επάνοδος στα συνηθισμένα: ανικανότητα και παρακμή, κομματισμός και κρατισμός, δημαγωγία και λαϊκισμός.

[8] Βλ. Γ. Ν. Οικονόμου, «Το τέλος της Αριστεράς και η αρχή του δημοκρατικού κινήματος», στο *Άμεση δημοκρατία. Αρχές, επιχειρήματα, δυνατότητες*, Παπαζήσης, 2014. Επίσης Γ. Ν. Οικονόμου, «Τα αδιέξοδα του ΣΥΡΙΖΑ», *The Books' Journal* (2012), διαθέσιμο στο oikonomouyorgos.blogspot.com.

[9] Περισσότερα βλ. Γ.Ν. Οικονόμου, *Η αποτυχία του πολιτικού συστήματος. Πλαίσιο για μια νέα πολιτική δράση*, Εξάρχεια, Αθήνα 2016.

Ο Τρότσκι, οι Μαχνοβίτες & μία ιστορία | «Οι δρόμοι του

Νέστορ Μαχνό» – Αποσπάσματα

Παρακάτω επιλέγουμε και δημοσιεύουμε κάποια χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τον 1ο και εξαντλημένο τόμο του «Οι δρόμοι του Νέστορ Μαχνό», Μπιελάς Β. – Μπιελάς Α., εκδόσεις Βαβυλωνία, Οκτώβριος 2007 (α' έκδοση: Ουκρανία 1992). Ολόκληρο το βιβλίο διατίθεται σε ελεύθερο pdf για online διάβασμα, κατέβασμα ή εκτύπωση στην παρακάτω ηλεκτρονική διεύθυνση: Οι Δρόμοι του Νέστορ Μαχνό | 1ος Τόμος (pdf-κατέβασμα).

Μάρτης 1917 – Νοέμβρης 1918:

»Αποτέλεσμα των συναντήσεων και των συζητήσεων ήταν ο Μαχνό να φτάσει στο συμπέρασμα ότι ο συνασπισμός των κομμάτων των μπολσεβίκων και των αριστερών σοσιαλεπαναστατών, που είχε πάρει την εξουσία στα χέρια του, δεν ήταν η συμμαχία που χρειαζόταν η επανάσταση τη στιγμή της σύγκρουσης της εργατιάς με το κεφάλαιο και του κρατικού ελέγχου με την ελευθερία της αυτοδιεύθυνσης. Στην επανάσταση παρατηρούνταν μια στασιμότητα. Όλα τα πολιτικά κόμματα προσπαθούσαν να της βάλουν το λουρί. Η επανάσταση έπεσε στην παγίδα του κρατισμού και μη μπορώντας να βγει, σβήνει και, καθώς έχασε την αξιοπιστία της, έγινε αδιάφορη.

»Η επανάσταση που έκανε ο λαός είχε μέσα της εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά: είχε μέσα της το δικαίωμα στην ελευθερία και την ελεύθερη εργασία, ξερίζωνε κάθε ίχνος εξουσίας που ασκούσαν κατά των εργαζομένων. Κατάλαβε ότι ελευθερία απολάμβανε όχι ο λαός, αλλά τα κόμματα. Τα κόμματα δεν υπηρετούσαν τον λαό αλλά το αντίθετο. Τώρα πια στις υποθέσεις του λαού απλά αναφέρεται το όνομά του, ενώ αποφασίζουν τα κόμματα. Η εξουσία ανέλαβε να καθορίσει τον βαθμό επαναστατικότητας και νομιμότητας, όχι μόνο για τα άτομα, αλλά για ολόκληρη την εργατική τάξη, το δικαίωμα της έκφρασης της γνώμης της, των επιθυμιών της, τη συμμετοχή της στην υπόθεση της επανάστασης.

Νοέμβρης 1918 – Γενάρης 1919:

»Έχοντας απομακρυνθεί 15 βέρστια, συναντήσαμε στρατιωτικούς, οι οποίοι συνοδεύονταν από έφιππη φρουρά. «Σταμάτα! Ποιος είσαι; Από που έρχεσαι;» ρωτήσαμε εμείς. «Ποιος διοικεί το απόσπασμα;» ακούστηκε σε απάντηση. «Είμαι ο λοχαγός Μαζούχιν, Διοικητής της Βάρτα της περιοχής του Αλεξάντροφσκ. Ρώτησα ποιο απόσπασμα είστε!», φώναξε όρθιος με προστακτικό τόνο, ο Μαζούχιν. Όμως, αντί για απάντηση άκουσε ένα ξερό «Ψηλά τα χέρια!». Τον γδύσαμε τελείως, μαζί και τον γραμματέα του, για παρέα. Τον αμαξά, τον βαρτοβίτη και τους τέσσερις έφιππους, απλά τους αφοπλίσαμε.

«Και αυτό τι γράμμα είναι;», ρώτησε ο Μαχνό τον Μαζούχιν, δείχνοντάς του ένα φάκελο. Εκείνος δεν απαντούσε, μόνο σήκωνε τους ώμους του και παρακαλούσε να του χαρίσουμε τη ζωή του. Αλλά πού!... Ο Ερμοκράτιεφ τον βασάνισε για τη σφαγή του Μιχάιλοβο – Λουκάσεβο. Έπειτα έδεσε στην κοιλιά του χειροβομβίδα και τον ανατίναξε, ενώ τον γραμματέα του τον τουφέκισε.

»Ο φάκελος περιείχε πρόσκληση του μεγαλογαιοκτήμονα Μιργκορότσκι, για την ονομαστική του εορτή. Αν και ήταν πάνω από τις δυνατότητές μας, αποφασίσαμε να πάμε. Ο Μαχνό φόρεσε τη στολή του Μαζούχιν, ενώ ο Σιους τα ρούχα του γραμματέα. Τα γαλόνια έλαμπαν επάνω τους... Στην οικία του Μιργκορότσκι, η δεξίωση ήταν σε πλήρη εξέλιξη. Από το παράθυρο έφταναν τραγούδια μεθυσμένων.

»Ο Μαχνό, ο Σιους και ο Λεπετσένικο πέρασαν το κατώφλι και ανακοίνωσαν στον οικοδεσπότη ότι ήρθαν με τον Μαζούχιν, ο οποίος καθυστέρησε λίγο στον δρόμο. Ο Μαχνό συστήθηκε ως βοηθός του Μαζούχιν, ο Σιους ως διοικητής εκκαθαριστικού αποσπάσματος. Ο οικοδεσπότης ενθουσιάστηκε... Όταν οι μαχνοβίτες μπήκαν στην αίθουσα, οι καλεσμένοι που βρίσκονταν σε κατάσταση

μέθης, φώναξαν: “Ζήτω στους Ρώσους αξιωματικούς!”.

»Οι δικοί μας κάθισαν δίπλα στον στρατηγό εν αποστρατεία, στο μακρύ δρύινο τραπέζι. Στο ίδιο τραπέζι κάθονταν ο οικοδεσπότης, τρεις Αυστριακοί αξιωματικοί, ένας αντισυνταγματάρχης, δυο γείτονες γαιοκτήμονες, κυρίες και δεσποινίδες. Μόλις ο οικοδεσπότης σήκωσε το ποτήρι του, οι καλεσμένοι τον μιμήθηκαν.

»Στην υγεία του οικοδεσπότη, των αξιωματικών, στην αναγέννηση της Μεγάλης Ρωσίας, και σε σας, κύριοι γαιοκτήμονες!...», άρχισε την πρόποση ο στρατηγός εν αποστρατεία. «Να σας βοηθήσει ο θεός να ελευθερώσετε τη Χριστιανική Εκκλησία από τους αντίχριστους μπολσεβίκους!»

«Να σας βοηθήσει να συλλάβετε τον συμμορίτη Μαχνό!», είπε ένας από τους καλεσμένους.

»Ο Μαχνό έπιασε τη βόμβα στην τσέπη του.

«Τιμώρησέ τον αγία...»

»Ο Μαχνό σηκώθηκε έξαλλος.

»Ο στρατηγός κοκάλωσε, τα ποτήρια έπεσαν από τα χέρια των έντρομων καλεσμένων. «Εγώ είμαι ο Μαχνό... μπουρζουάδες!» φώναξε ο Νέστορ, σήκωσε τη βόμβα και την πέταξε αναμμένη στο κρυστάλλινο βάζο. Τα φώτα έσβησαν. Έγινε εκκωφαντική έκρηξη, πίσω της άλλες δυο.

»Εμείς καθόμασταν στα παράθυρα και περιμέναμε αν κάποιος από αυτούς θα τρέξει. Αλλά δεν βγήκε κανείς. Όταν φωτίσαμε την αίθουσα, στα μάτια μας παρουσιάστηκε η εξής εικόνα: Ο συνταγματάρχης πνιγόταν στο αίμα του, ανέπνεε με δυσκολία. Ο οικοδεσπότης, χωρίς χέρι, σφάδαζε με σπασμούς, οι υπόλοιποι δεν έδιναν κανένα σημάδι ζωής. Τα λάφυρά μας ήταν πέντε περίστροφα, δεκαπέντε τουφέκια, πολλές σφαίρες, καμιά δεκαριά άλογα και σέλες. Τα παιδιά άνοιξαν αμέσως τις αποθήκες, βρήκαν ποτά και μεζέδες. Αφού τσιμπήσαμε λίγο και πήραμε τα περισσότερα αναγκαία, βάλαμε φωτιά στο αρχοντικό. Τι όμορφα που καιγόταν...

Γενάρης – Μάρτης 1919:

2ο Συνέδριο στρατιωτών-ανταρτών, εργατικών και αγροτικών Σοβιέτ, Τομέων και Υποτομέων του Στρατο-εκστρατευτικού Επιτελείου της περιοχής του Γκουλάι Πόλε με συμμετοχή 245 αντιπροσώπων από 35 κοινότητες:

Τον λόγο παίρνει ο σύντροφος Τσερνοκνίζνι (αγρότης). “Σύντροφοι αγρότες και εργάτες!”, απευθύνεται ο ομιλητής στους παρευρισκόμενους, “Από την ενημέρωση του απεσταλμένου που πήγε στην Προσωρινή Κυβέρνηση, μάθαμε ότι στην Ουκρανία εμφανίστηκε κάποια νεοσύστατη Κυβέρνηση, η οποία αποτελείται μόνο από μπολσεβίκους-“κομμουνιστές”. Αυτή η Κυβέρνηση ετοιμάζεται ήδη να επιβάλει το μπολσεβίκικο μονοπώλιο στα Σοβιέτ. Εμείς, σύντροφοι, πρέπει να αναρωτηθούμε αν θα επιτρέψουμε να συμβεί αυτό. Θυμηθείτε, σύντροφοι, τη δύσκολη περίοδο του αγώνα κατά του Γερμανό-μαγιάρικού ζυγού και τη σκλαβιά του γκέτμαν! Τον καιρό που εσείς, αγρότες, εργάτες και αντάρτες σταματούσατε όλες τις αντεπαναστατικές δυνάμεις και σχεδόν με γυμνά χέρια αποκρούατε τις επιθέσεις των γερμανικών και των αυστριακών συμμοριών, όταν εσείς περήφανα και γενναία παλεύατε με τους δήμιους του Σκοροπάνσκι, του Πετλιούρα και των άλλων εγκληματιών! Εναντίον αυτών που εναντιώθηκαν στην ελευθερία του λαού! Πού ήταν τότε η Προσωρινή Κυβέρνηση, η οποία κατέλαβε την εξουσία τώρα και ενεργεί εξ ονόματος αγροτών και εργατών; Τότε στρογγυλοκαθόταν στο Κουρσκ και στη Μόσχα, περιμένοντας πότε οι αγρότες και οι εργάτες της Ουκρανίας θα απελευθέρωναν την περιοχή από τους εχθρούς. Μήπως μόνο οι μπολσεβίκοι πάλευαν με όλες τις μαύρες δυνάμεις της αντίδρασης στην Ουκρανία;

Όμως εσείς, σύντροφοι, ξέρετε ότι το αίμα τους το έχυναν οι αγρότες, οι εργάτες, οι αντάρτες, οι ανένταχτοι. Όλοι τους αναγνώρισαν το χρέος τους απέναντι στην Επανάσταση και πήγαν

να την υπερασπίσουν με γενναιότητα. Τώρα, που μετά από σκληρό αγώνα, με το τίμημα πολλών ζωών, ο εχθρός κατατροπώθηκε και ο εργαζόμενος λαός της Ουκρανίας μπορεί να ανασάνει ελεύθερα, εμφανίζεται κάποια μπολσεβίκικη Κυβέρνηση και μας επιβάλλει την κομματική της δικτατορία. Θα το επιτρέψουμε αυτό σύντροφοι; Θα επιτρέψει ο εργαζόμενος ουκρανικός λαός, ο οποίος μονάχος του και χωρίς τη βοήθεια κανενός ελευθερώθηκε από τον ζυγό των Γερμανών, των Αυστριακών, των πετλιουροβιτών, του γκέτμαν και των άλλων καταπιεστών, μια χούφτα αυτόκλητων να τους εξουσιάζει και να τους επιβάλλει τους νόμους της;

Όχι σύντροφοι, αυτό δεν μπορεί και δεν πρέπει να συμβεί! Είμαστε αρκετά δυνατοί για να πούμε σ' όλους αυτούς που προσπαθούν να πλήξουν την ελευθερία μας: "Κάτω τα χέρια!" Δεν πρέπει να επιτρέψουμε να επαναληφθεί εδώ σε μας, αυτό που συνέβη πρόσφατα σε συνέδριο στην πόλη Παβλογκράντ. Εκεί, οι μπολσεβίκοι-κομμουνιστές δε μας έδιναν τη δυνατότητα να πούμε την αλήθεια, σε μας τους εξωκομματικούς αγρότες και εργάτες, που με το αίμα μας ανοίγουμε τον δρόμο για την απελευθέρωση του εργαζόμενου λαού. Σ' αυτούς τους αγωνιστές έκλειναν το στόμα στο συνέδριο, επειδή δεν είχαν μπολσεβίκικη σφραγίδα (φωνές: "αίσχος, αίσχος!").

Τελειώνω την ομιλία μου, σύντροφοι, κι εδώ πρέπει να πω ότι εμείς, οι εξωκομματικοί αντάρτες που ξεσηκωθήκαμε ενάντια στους καταπιεστές μας, δε θα αφήσουμε να έρθει νέα σκλαβιά από όποιο κόμμα και αν προέρχεται. Θα φωνάξουμε σ' όλους τους εχθρούς μας "Φύγετε από τον δρόμο μας!" θα καταφέρουμε μονάχοι μας να οικοδομήσουμε τη νέα ελεύθερη ζωή!» (δυνατά χειροκροτήματα).

Παίρνει τον λόγο ο Σεραφίμοφ (αγρότης). "Σύντροφοι αγρότες, εργάτες, βετεράνοι και αντάρτες! Ξέρετε όλοι ότι ακόμη δε σίγησαν τα κανόνια. Γύρω μας, ακόμη χύνεται αίμα των συντρόφων μας για την απελευθέρωση όλων των εργαζομένων από τις βαριές αλυσίδες της σκλαβιάς και της ταπείνωσης. Ενώ ακόμη δεν έπαψε ο αγώνας ενάντια στην αντεπανάσταση, που επιτίθεται απ' όλες τις μεριές, απέναντι μας ορθώθηκε νέος κίνδυνος, ο κίνδυνος ο

κομματικός, ο μπολσεβίκικος, που μας φτιάχνει νέες μπολσεβίκικο-κρατιστικές αλυσίδες. Η μπολσεβίκικη κυβέρνηση προσπαθεί να μας πείσει ότι υπηρετεί τα συμφέροντα των εργατών και των αγροτών και ότι φέρνει την απελευθέρωση των εργαζομένων. Ονομάζει τον εαυτό της “σοσιαλιστική”, βαδίζει κάτω από το σύνθημα της “Κοινωνικής Επανάστασης”. Τότε όμως γιατί προσπαθεί να μας κυβερνήσει από τα πάνω μέσα από τα γραφεία της;

Σύντροφοι, ξέρουμε απ’ τα αδέλφια μας στη Μεγαλορωσία τι επανάσταση κάνουν εκεί οι μπολσεβίκοι. Ξέρουμε ότι ο λαός εκεί δεν έχει ελευθερία. Ότι εκεί βασιλεύει η κομματική αυθαιρεσία, το μπολσεβίκικο χάος, η βία των Επιτρόπων. Και αν αυτό το κόμμα προσπαθεί να φέρει και σ’ εμάς στην Ουκρανία αυτές τις “ελευθερίες”, τότε εμείς θα πρέπει να βροντοφωνάξουμε ότι δε χρειαζόμαστε τέτοιους δασκάλους και κηδεμόνες, ότι δε χρειαζόμαστε δικτατορίες, ότι θα μπορέσουμε μόνοι μας να χτίσουμε τη νέα μας ζωή!

Τελειώνω τον λόγο μου και ζητώ από το Συνέδριο να σκεφτεί σοβαρά την κατάσταση και να απαντήσει λεπτομερώς σε όλα τα κοινά μας προβλήματα, για να μπορέσουμε εμείς να πούμε την αλήθεια στους συντρόφους μας εργάτες και αγρότες στα απομακρυσμένα χωριά μας!» (δυνατά χειροκροτήματα).

(σελ. 102-104)

«Τι είναι αυτό;» έλεγε ο Μαχνό στον επίτροπο – μπολσεβίκο Πετρόφ που ήρθε μαζί με τον Οζέροφ. «Αφού το είπα, σας προειδοποίησα και μάλλον συμφωνήσαμε, υποσχεθήκατε να διαλύσετε τις οργανώσεις σας: Τσε-Κα, επιτροπές τροφίμων, κομματικές επιτροπές και τώρα ξαναρχίσατε! Πιστέψτε με, σύντροφε Πετρόφ, αν δε σταματήσετε, τα πράγματα θα είναι άσχημα. Αφήστε μας, μην πειράζετε τους αγρότες, μην καθοδηγείτε τους εργάτες, όλα θα είναι εντάξει. Προσφέρετέ μας σ’ αυτή την περιοχή την ελευθερία της αναρχοκομμουνιστικής οικοδόμησης, κάντε έξω από αυτήν ό,τι πείραμα θέλετε, δε θα επιτιθόμαστε, απλά αφήστε μας, μην ανακατεύετε στις

οικογενειακές μας υποθέσεις!».

»Εξ ονόματος της ένωσης αναρχικών του Γκουλάι Πόλε, της “Ναμπάτ” και του Στρατο-Επαναστατικού Σοβιέτ, σας προειδοποιώ: μη μας ενοχλείτε, πάρτε τους καταπιεστές σας, σταματήστε την αγκιτάτσια, και όλα θα είναι καλά! Δεν τους παίρνετε, δεν τους σταματάτε, θα τους διαλύσουμε μόνοι μας!», έλεγε ο Μαχνό στον Πετρόφ.

(σελ. 147-148)

Μάης 1919:

Όχι μακριά από το χωριό υπήρχαν χαρακώματα, ίχνη μαχών. Ο Μαχνό μάς δείχνει δέντρο στο οποίο κρέμασε ο ίδιος έναν Λευκό συνταγματάρχη.

“Πώς είναι τα πράγματα με τον αντισημιτισμό εδώ;” ρωτάει ο Κάμενεφ.

“Εκλάμψεις υπάρχουν, παλεύουμε σκληρά μ’ αυτές. Στη διαδρομή μου ως εδώ, σ’ έναν από τους σταθμούς βλέπω αναρτημένα κάτι πλακάτ. Τα διαβάζω: ήταν αντισημιτικού χαρακτήρα. Καλώ τον σταθμάρχη και του ζητάω εξηγήσεις. Αυτός καμαρώνει. Περηφανεύεται ότι συμφωνεί απόλυτα μ’ αυτά που λένε τα πλακάτ. Τον πυροβόλησα...”

(σελ. 211)

Μ. Κουμπάνιν: «Το εμπορικό κεφάλαιο που ρουφούσε το αίμα των αγροτών με τις χαμηλές τιμές στα αγροτικά προϊόντα και πλούτιζε στις πλάτες των ρημαγμένων αγροτών, προσωποποιούνταν στη συνείδηση του αγρότη με τη μορφή του Εβραίου έμπορα που ήταν σχεδόν μονοπώλιο στην αγορά των αγροτικών προϊόντων. Ο Εβραίος έμπορας ήταν ο φορέας της εμπορικής διαμεσολάβησης μεταξύ των προϊόντων των χωριών και των προϊόντων της πόλης. Από εδώ πηγάζουν οι ρίζες του αντισημιτισμού στο αγροτικό κίνημα...»

Στα πολιτικά ζητήματα, η εβραϊκή κοινότητα ήταν κλεισμένη στον εαυτό της και σχεδόν πάντα έπαιρνε το μέρος του δυνατότερου, καταπιέζοντας τον πιο αδύναμο. Όμως, παρ' όλα αυτά, αν συγκρίνουμε τα συμβάντα στην περιοχή της δικής μας επιρροής σε σχέση με την υπόλοιπη Ουκρανία, μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι η σημαία του διεθνισμού στη μαχνοβτσίνα κυμάτιζε ψηλά.

(σελ. 230)

Ο Τρότσκι δεν μπορούσε να συμφιλιωθεί με το γεγονός ότι το κύρος και η δόξα των διοικητών που προήλθαν από τον λαό μεγάλωνε και ότι κατά καιρούς ο ίδιος εμφάνιζαν περίσσια αυτονομία. Ο Τρότσκι υπέφερε υπομονετικά το όνειρο να απαλλαγεί από αυτούς που τον εμπόδιζαν στην επίτευξη των μοχθηρών, τυχοδιωκτικών σχεδίων του να στηριχτεί πλήρως στη στρατιωτική του δύναμη, την οποία αυτός αντιλαμβανόταν σα μάζα από άψυχα, μολυβένια στρατιωτάκια.

Στη βάση της νέας αντιμαχνοβιτικής εκστρατείας, τέθηκε από τον Τρότσκι η εγκληματική, παραποιημένη ανάλυση των γεγονότων που συνέβαιναν στην περιοχή του Ντονέτς του Νοτίου Μετώπου και ειδικά στην περιοχή Μαριούπολη – Ελένοφκα που καταλάμβανε η Αντάρτικη Μεραρχία Μαχνό.

Μας κατηγορούσαν προκαταβολικά για όλα τα αμαρτήματα, όμως εμείς ήδη υποψιαζόμασταν πού το πάει ο Τρότσκι. Υποψιαζόμασταν ότι κάποιος που διατυπώνει παρόμοιες κατηγορίες, κινείται βάσει σχεδιασμένης πολιτικής, της πολιτικής του Τρότσκι που προετοίμαζε το ξεκαθάρισμα του Ουκρανικού λαού που αντιστεκόταν, της πολιτικής που ήθελε να τον ξαναπεράσει άλλη μια φορά από την κρεατομηχανή του εμφυλίου πολέμου. Και ήμασταν πεπεισμένοι ότι αυτά τα πολιτικά παιχνίδια εις βάρος μας ήταν παραλογισμός.

Αποτέλεσμα της διεξαγόμενης πολιτικής των τροτσκιστών, η εξουσία των κομμουνιστών-κρατιστών στην Ουκρανία έπαψε να είναι δημοφιλής. Το μέτωπο διαλυόταν, η λιποταξία έπαιρνε μαζικό χαρακτήρα και τον Απρίλη του 1919 είχε φτάσει ήδη τις

100 χιλιάδες μαχητές, οι οποίοι δεν επιθυμούσαν να πολεμήσουν για τη νέα εξουσία.

(σελ. 256)

Μάης – Ιούλης 1919:

Ο Τρότσκι δεν είχε ανθρώπους στους οποίους μπορούσε να εμπιστευθεί μια τόσο γαργαλιστική υπόθεση -την εξάλειψη της μαχνοβτσίνας- σε μια τόσο απειλητική, επικίνδυνη περίοδο, γι' αυτό στα χέρια του πήρε ο ίδιος, όχι την «τιμωρό ράβδο της Επανάστασης», αλλά τον μπαλτά του χασάπη. Από την πένα του βγήκε η **μυστική διαταγή N° 96** της 3ης Ιούνη 1919, που επαναπροσδιόρισε την κατάσταση του αγώνα με τον Ντενίκιν στην Ουκρανία και έφερε τους ντενικιστές μέχρι την Τουλά.

Σ' αυτή λέγονταν:

«...1. Το πρωταρχικό ζήτημα της 2ης Ουκρανικής Στρατιάς είναι η καταστροφή της στρατιωτικής οργάνωσης της μαχνοβτσίνας, αυτό το ζήτημα πρέπει να έχει λυθεί όχι αργότερα από τις 15 Ιούνη.

2. Γι' αυτόν τον στόχο, με συντονισμό ενεργειών του Επαναστατο-Στρατιωτικού Σοβιέτ της 2ης Ουκρανικής Στρατιάς, αρχίζω αμέσως ευρεία αγκιτάτσια ενάντια στη μαχνοβτσίνα, με σκοπό να προετοιμαστεί η κοινή γνώμη του στρατού και των εργαζόμενων μαζών για την εξάλειψη της «στρατιάς Μαχνό».

3. Η παροχή χρημάτων, στρατιωτικών εφοδίων και γενικά οποιουδήποτε στρατιωτικού υλικού στο Επιτελείο Μαχνό παύει άμεσα κι εντελώς, υπό την απειλή αυστηρότατων κυρώσεων.

4. Στρατιωτική δύναμη για την εξάλειψη της μαχνοβτσίνας και για την ενίσχυση της ακριανής δεξιάς πλευράς του Νότιου Μετώπου στην πρώτη ομάδα, ορίζονται: Μοσχοβίτικο 12° Σύνταγμα, Σύνταγμα Ιππικού, Συντάγματα Οπλιτών του Λουγκάνσκ, του Μπαχμούτ, Απόσπασμα Ευέλπιδων, τεθωρακισμένο τρένο, αποσπάσματα τεθωρακισμένων οχημάτων και το Μοσχοβίτικο Απόσπασμα Ειδικών Αποστολών.

5. Στην περιοχή επιρροής των μαχνοβιτών πρέπει να σταλούν

αμέσως ικανοί και έμπειροι υπάλληλοι, με σκοπό την κατασκοπεία και την ανάλογη επίδραση στη γνώμη των στρατιωτών και των αγροτικών μαζών, επηρεασμένων από τους μαχνοβίτες.

6. Η εξάλειψη της μαχνοβτοΐνας πρέπει να διεξαχθεί με αποφασιστικότητα και σκληρότητα, χωρίς αργοπορία και δισταγμούς...

Λ. Τρότσκι».

(σελ. 285)

5 Ιούνη, Υποχωρώντας στο μέτωπο των Λευκών...

Διαμορφώθηκε καταστροφική κατάσταση, μιας και το περιβόητο τροτσκιστικό "Διάταγμα Νο 96" έριχνε τους αντάρτες στον χαμό. Πυρομαχικά δεν υπήρχαν καθόλου, χρησιμοποιούσαν τα τουφέκια σαν ρόπαλα.

Σπάραζε η καρδιά στην όψη, πώς χάνονταν κάτω από τα πυρά του εχθρού οι καλύτερες δυνάμεις της Επανάστασης, αυτοί οι εθελοντές της οικοδόμησης της νέας ζωής.

Και πόσες κατάρες υπήρχαν γι' αυτή την παγίδα, αυτή την προδοσία, προς τον Τρότσκι. Για καλή μας τύχη, αυτή η μάχη σκεπάστηκε από τη νύχτα.

(σελ. 289)

«Σ' όλα τα στρατιωτικά τμήματα και αποσπάσματα φραγμού, που στάλθηκαν με διαταγή μου, δόθηκε διαταγή να πιάνουν όλους εκείνους τους προδότες, οι οποίοι εγκαταλείπουν τα τμήματά τους και περνούν στον Μαχνό και να παραδίδονται στο Επαναστατικό Στρατοδικείο, σαν λιποτάκτες, για δίκη με στρατιωτικούς νόμους. Η τιμωρία τους μπορεί να είναι μόνο μια – τουφεκισμός.

Η Πανρωσική Κεντρική Επιτροπή Ρωσίας και Ουκρανίας με έχει διατάξει να φέρω την τάξη στο μέτωπο του λεκανοπεδίου του Ντονέτσκ και στα μετόπισθεν. Δηλώνω ότι αυτή η τάξη θα επιβληθεί με σιδερένια γροθιά. Οι εχθροί του εργατικού και αγροτικού Κόκκινου Στρατού, σκουροβίτες, κουλάκοι,

πογκρομίτες, μαχνοβίτες, γκριγκοριεβίτες, θα συνθλίβουν αλύπητα από τακτικά, σταθερά, έμπιστα στρατεύματα.

Ζήτω η επαναστατική τάξη, η πειθαρχία και η πάλη με τους εχθρούς του λαού!

Ζήτω η Σοβιετική Ουκρανία και η Σοβιετική Ρωσία!

Λ. Τρότσκι.»

(σελ.293-294)

Παίρνοντας τον λόγο ο Μαχνό, έπεισε το Συνέδριο ότι οι αντάρτες δε θα εγκαταλείψουν τους αγρότες της Ουκρανίας στη δύσκολη στιγμή, εάν και οι ίδιοι δείξουν ενεργητικότητα στον αγώνα ενάντια στους Λευκούς και στηρίξουν τους αντάρτες. Ο Μαχνό έλεγε ότι παρόλο που τους μαχνοβίτες τους κήρυξαν εκτός νόμου, αυτοί εξακολουθούν να κρατούν το μέτωπο και να παλεύουν με την αντεπανάσταση.

«Δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά. Εμείς υπερασπίζουμε την περιοχή μας, τα σπίτια μας. Μας κατηγορήσαν για όλες τις αμαρτίες», έλεγε ο Μαχνό, «όμως είμαστε ένοχοι μόνο στο ότι δηλώσαμε: Ο παντοτινός εχθρός της εργατιάς και της ελευθερίας είναι η εξουσία. Στη σημαία μας είναι γραμμένο: Η εξουσία γεννά παράσιτα! Στερήσαμε τη δυνατότητα στα παράσιτα να βρίσκονται ανάμεσά μας και τώρα να, στην ελεύθερη περιοχή μας, επιτίθεται η εξουσία, με το πρόσωπο του Ντενίκιν από την ανατολή και με το πρόσωπο του Τρότσκι, στην πλάτη μας, από τη δύση. Μισούν με το ίδιο μένος την ελευθερία μας και χρησιμοποιούν τα ίδια μέσα και τρόπους για την υποδούλωσή μας.»

(σελ. 304)

Επιλογή αποσπασμάτων: Ιωάννα-Μαρία Μαραβελίδη

Φωτογραφία κειμένου: Η Ομάδα Αναρχικών του Γκουλάι Πόλε, 1909.
Όρθιοι: Α. Σεμενιούτα, Λ. Κραφτσένκο (Γκραμποβόι), Ι.

Σεφτσένκο, Π. Σεμενιούτα, Ε. Μπονταρένκο, Ι. Λεβάντνι.
Καθιστοί: Ν. Μαχνό, Β. Αντονί, Π. Ονισένκο, Ν. Ζουιτσένκο, Λ.
Κοροστίλεφ.

Ο 2ος τόμος του «Οι δρόμοι του Νέστορ Μαχνό» είναι άμεσα διαθέσιμος στα παρακάτω σημεία: ΕΚΧ Nosotros (Θεμιστοκλέους 66, Εξάρχεια), Κ*Β0Ξ (Θεμιστοκλέους και Αραχώβης), Βιβλιοπωλείο ΑΛΦΕΙΟΣ (Χαρ. Τρικούπη 22, Αθήνα), Βιβλιοπωλείο Πολιτεία (Ασκληπιού 1-3).

Το αίμα δεν είναι νερό – Η μνήμη δεν είναι σκουπίδι

Πρωτοβουλία ενάντια στη λήθη

Συγκέντρωση διαμαρτυρίας για την απόφαση «χάδι» στον Κορκονέα

Η απόφαση του Μεικτού Εφετείου Λαμίας για τον Κορκονέα αποτελεί πρόκληση. Η αναγνώριση του ελαφρυντικού του «πρότερου σύννομου βίου» που οδήγησε στην καταδίκη-«χάδι» σε δεκατρία χρόνια του δολοφόνου αστυνομικού όπως επίσης και η αθώωση του συνεργού του Σαραλιώτη, δεν προσβάλλουν μόνο τη μνήμη του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου. Στέλνουν το μήνυμα στους εκκολαπτόμενους Κορκονέες ότι μπορούν να δολοφονούν με τα υπηρεσιακά όπλα και να πέφτουν στα μαλακά.

Η απόφαση του δικαστηρίου δείχνει ότι η αστική δικαιοσύνη περιθάλλει με ποινική ασυλία τα εγκλήματα των ενστόλων, ανοίγοντας έναν νέο κύκλο αποχαλινωμένης κρατική αυθαιρεσίας. Για εμάς όμως το αίμα δεν είναι νερό, η μνήμη δεν είναι σκουπίδι.

Έντεκα χρόνια μετά τη δολοφονία του Αλέξη τίποτα δεν έχει

ξεχαστεί, κανένας δεν έχει συγχωρεθεί.

Έντεκα χρόνια μετά την εξέγερση του Δεκέμβρη γνωρίζουμε καλά ότι το δίκιο θα κριθεί στους δρόμους.

Την Τετάρτη 31 Ιουλίου στις 8:00 μ.μ. συγκεντρωνόμαστε στον τόπο της δολοφονίας του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου (Τζαβέλλα και Μεσολογγίου). Για τη μνήμη, τη δικαιοσύνη, την αξιοπρέπεια!

Κι αυτόν τον Αύγουστο στη Μεσοχώρα για τη Διάσωση του Αχελώου 10-11/08

Μεσοχώρα – Αχελώος SOS

Πανελλαδικό δίκτυο για τη διάσωση της Μεσοχώρας και του Αχελώου

35 χρόνια:

- αγώνα για τη διάσωση της Μεσοχώρας και του Αχελώου
- ομηρίας των Μεσοχωριτών
- παλινωδίας της ΔΕΗ και των εναλλασσόμενων κυβερνήσεων για τη δικαιολόγηση ενός αδικαιολόγητου έργου.

Κάλεσμα στις καλοκαιρινές δραστηριότητες στη Μεσοχώρα:

Το φράγμα της Μεσοχώρας αποτέλεσε μέρος μιας πολιτικής απόφασης, που στην εποχή της -τη δεκαετία του 1980-, εξασφάλιζε το γόητρο της κυβέρνησης Ανδρέα Παπανδρέου, όταν ακόμη τα φαραωνικά έργα εκτόξευαν το εκλογικό χρηματιστήριο. Το φράγμα της Μεσοχώρας αποτελούσε έργο κεφαλής της πολυταγμένης εκτροπής του Αχελώου.

Ένας ανυποχώρητος αγώνας των Μεσοχωριτών ξεκίνησε τότε εμποδίζοντας, στην πράξη, την κατασκευή του έργου και κερδίζοντας, ταυτόχρονα, στο Συμβούλιο της Επικρατείας -με τη συνδρομή φορέων της Αιτωλοακαρνανίας και οικολογικών οργανώσεων- αλληπάλληλες φορές τη δικαστική ακύρωσή του. Με σκληρή καταστολή, όμως, και νομοθετικά πραξικοπήματα μπόρεσαν ΔΕΗ και κυβερνήσεις να χτίσουν το φράγμα, χωρίς όμως να καταφέρουν να νομιμοποιήσουν την εκτροπή του Αχελώου.

Μετά τις πολλές μεταλλαγές που υπέστη στο διάστημα τεσσάρων δεκαετιών ο σκοπός των έργων στον άνω ρου του Αχελώου, σήμερα αντιμετωπίζουμε την περιβαλλοντική αδειοδότηση του φράγματος της Μεσοχώρας ως -ανεξάρτητου από την εκτροπή- έργο καθαρά ενεργειακού σκοπού. Κανέναν, όμως, δεν μπορούν να κοροϊδέψουν. Η πρόθεση για αποπεράτωση του φράγματος της Συκιάς και η συντήρηση της σήραγγας εκτροπής του Αχελώου αποκαλύπτουν την κρυφή απόφαση για την τμηματική της ολοκλήρωση. Βάφτισαν «πράσινο» ένα τεράστιο υδροηλεκτρικό φράγμα, το οποίο γίνεται ταφόπλακα του τελευταίου άγριου κομματιού του Αχελώου, αφού από τη Μεσοχώρα και κάτω ο «θεός» ποταμός έχει εγκιβωτιστεί από αλληπάλληλα φράγματα στα Κρεμαστά, στο Καστράκι, στο Στράτο και στον Ταυρωπό.

Οι βίαιες και εκτεταμένες ανακατατάξεις στον τομέα της ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων των φαραωνικών σχεδίων για εξόρυξη υδρογονανθράκων, δείχνουν πολύ καθαρά ότι ο έλεγχος του τομέα της διαχείρισης της ενέργειας και του νερού αποτελούν βασικό πεδίο δραστηριότητας των κεφαλαιουχικών λόμπι και των υποτακτικών τους κυβερνήσεων.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον -και ενώ εκκρεμεί η απόφαση του ΣτΕ για την νέα προσφυγή του Συνδέσμου Κατακλυζομένων Μεσοχώρας-, ο αγώνας για να πέσει το φράγμα της ντροπής συνεχίζεται. Κι αυτό το καλοκαίρι, θα βρεθούμε ξανά στην κοίτη του ποταμού για ελεύθερο κάμπινγκ, στην πλατεία του χωριού για τη λαϊκή συνέλευση Μεσοχωριτών και αλληλέγγυων και θα διαδηλώσουμε για μια ακόμη φορά στη στέψη του φράγματος, με τα ΜΑΤ να φυλάνε τσιμέντα:

Σάββατο 10 Αυγούστου:

8 μ.μ. Συνέλευση στην πλατεία της Μεσοχώρας.

Κυριακή 11 Αυγούστου:

12 μ. Πορεία στο φράγμα της Μεσοχώρας,

9 μ.μ. Προβολή της νέας ταινίας του Δημήτρη Κουτσιαμπασάκου «Ο Ηρακλής, ο Αχελώος και η Μεσοχώρα».

Τουριστική Αποανάπτυξη

Ναξάκης Χάρης

Καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Υπερτουρισμός: Οι αρνητικές επιπτώσεις της μετατροπής του παραγωγικού ιστού ενός τόπου που αποτελεί προορισμό σε τουριστική μονοκαλλιέργεια, με συνέπεια την υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας ενός συστήματος να δεχθεί άλλους τουρίστες και με αποτέλεσμα την καταστροφή του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της περιοχής. Αλήθεια, τι επιπτώσεις θα υπάρχουν στη φέρουσα ικανότητα του πλανήτη Γη όταν μέχρι το 2030 οι τουρίστες φτάσουν το 1,8 δισεκατομμύριο;

Σαντορίνη 2017: 5,5 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις, αύξηση 66% σε σχέση με το 2012, που αντιστοιχεί σε 107,8 τουρίστες ανά 100 κατοίκους και 220,6 τουρίστες ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, με αποτέλεσμα την έλλειψη νερού, την κυκλοφοριακή συμφόρηση, την ηχορύπανση, την έλλειψη ενέργειας κ.λπ.

Ρέθυμνο: Οι άστεγοι του airbnb. Οι διαδικτυακές υπηρεσίες βραχυχρόνιας μίσθωσης (airbnb κ.λπ.), οι οποίες συνδέουν δυνητικούς φιλοξενούμενους με ιδιοκτήτες που προσφέρουν βραχυχρόνια διαμονή, είναι σήμερα ένας από τους βασικούς μηχανισμούς που τροφοδοτούν το φαινόμενο του υπερτουρισμού. Στο Ρέθυμνο για παράδειγμα, οι φοιτητές, οι καθηγητές και οι

υπάλληλοι βρίσκονται σε απόγνωση. Για ένα τριάρι το ενοίκιο είναι 700 ευρώ, 400 ευρώ για μια γκαρσονιέρα, με έναν ή μισό χρόνο προκαταβολή του ενοικίου. Άμστερνταμ, Βενετία, Ντουμπρόβνικ, Βαρκελώνη, Μάτσου Πίτσου, Νέα Υόρκη, Ρώμη, Πράγα, Κούβα κ.λπ., αυτός είναι ένας ενδεικτικός κατάλογος περιοχών που είναι στα όρια της καταστροφής από τον υπερτουρισμό.

«Τουρίστες, δεν είστε ευπρόσδεκτοι» είναι το σύνθημα που όλο και πιο συχνά αναγράφεται στους τοίχους της Βαρκελώνης, που στενάζει από τον υπερτουρισμό. 30 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις το 2017 σε μια πόλη με πληθυσμό 1.625.000 κατοίκους. Στη Βενετία, το κέντρο της πόλης, με 55.000 κατοίκους, το επισκέπτονται κάθε χρόνο 10 εκατομμύρια τουρίστες, με άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους ζωής, την επέλαση του *airbnb*, την τεράστια αύξηση των ενοικίων και τελικά την εγκατάλειψη της πόλης από τους μόνιμους κατοίκους και τη μετατροπή της σε αποικία τουριστών.

Οι συνέπειες του υπερτουρισμού -περιβαλλοντική υποβάθμιση, κατάρρευση των βασικών υποδομών, πληθωρισμός (εκτόξευση των τιμών σε βασικά αγαθά και στις τιμές των ακινήτων), εμπορευματοποίηση της πολιτισμικής ταυτότητας των κατοίκων, απώλεια των κοινών αγαθών, καθιέρωση μισθών γαλέρας για τους εποχικά εργαζόμενους στην τουριστική βιομηχανία- έχουν ήδη αρχίσει να δημιουργούν ρήγματα στη «λαμπρή» εικόνα του τουρισμού που φιλοτεχνούν το λόμπι των τουριστικών επιχειρήσεων και οι κρατικές πολιτικές.

Σε πολλές πόλεις έχουν ήδη αρχίσει να κάνουν την εμφάνισή τους κινήματα πολιτών που διεκδικούν την επανάκτηση της πόλης τους. **Ένα από τα πρώτα αιτήματα είναι η θέσπιση ανώτατων επιτρεπτών ορίων τουριστικών επισκέψεων ανά ημέρα ή ορίων στα σπίτια που διατίθενται μέσω της βραχυχρόνιας μίσθωσης, *airbnb* κ.λπ.**

Η προστασία του φυσικού, κοινωνικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος από την αχαλίνωτη επέκταση του καταναλωτικού υπερτουρισμού απαιτεί ριζικές λύσεις, διότι η υπερκατανάλωση

τουριστικού προϊόντος που τίθεται ως στόχος από τις κυβερνήσεις και τους επιχειρηματίες του κλάδου και αποτυπώνεται στην αύξηση της συμμετοχής του τουριστικού προϊόντος στο συνολικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), στην αύξηση των αφίξεων από έτος σε έτος, αντί να αυξάνει την ευημερία των ντόπιων κατοίκων, έχει ήδη αρχίσει να τη μειώνει.

Η λύση για χώρες που είναι τουριστικά υπερανπτυγμένες, όπως η Ελλάδα, είναι η τουριστική αποανάπτυξη ή τουλάχιστον η επιβράδυνση του ρυθμού μεγέθυνσης του τουριστικού τομέα.

Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω μιας πολιτικής επιλεκτικής αποανάπτυξης με:

α') Μείωση της τουριστικής δραστηριότητας σε υπερκορεσμένες περιοχές (ανώτερα όρια επισκέψεων κ.λπ.),

β') Μηδενική τουριστική μεγέθυνση σε κορεσμένες περιοχές (π.χ. καμία νέα άδεια για ανέγερση τουριστικών μονάδων),

γ') Λελογισμένη και ήπια τουριστική ανάπτυξη σε περιοχές με χαμηλό βαθμό ανάπτυξης τουριστικών υπηρεσιών.

Για να μη λειτουργεί όμως η τουριστική βιομηχανία ως καταστροφικός εισβολέας σε έναν τόπο, πρέπει να συνδεθεί με την επανατοπικοποίηση, δηλαδή με την επιστροφή της παραγωγής κοντά στον τόπο που αυτή καταναλώνεται. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην Ελλάδα τα τοπικά αγροτικά προϊόντα συμμετέχουν μόλις κατά 13% στην κατανάλωση της τουριστικής βιομηχανίας. Ιδιαίτερα στα ξενοδοχεία all inclusive, τουριστικά πακέτα που τα περιλαμβάνουν όλα, ό,τι καταναλώνεται είναι εισαγόμενο και υποβαθμισμένης ποιότητας. Η κατανάλωση τοπικών προϊόντων, που θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί υποχρεωτικά, να περιλαμβάνεται για παράδειγμα στους όρους χρηματοδότησης μιας τουριστικής επένδυσης, θα αναζωογονούσε την αγροτική παραγωγή και θα απέτρεπε την εγκατάλειψη της γης και τη μετατροπή του αγροτικού πληθυσμού σε φτηνό εργατικό δυναμικό των επιχειρηματιών του τουρισμού.

Μία συνάντηση με τον Βασίλη Λαμπρόπουλο: Θέατρο, Τραγωδία, Επανάσταση | Εκπομπή Βαβυλωνία (audio)

Εκπομπή BABYΛΩΝΙΑ στο Ραδιόφωνο του The PressProject.

Στην εκπομπή της Βαβυλωνίας στις 19 Ιουλίου οι συντάκτες της Βαβυλωνίας Γιάβορ Ταρίνσκι, Νίκος Ιωάννου μαζί με τον Κωνσταντίνο Πουλή συζήτησαν με τον καθηγητή του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν Βασίλη Λαμπρόπουλο. Μία συζήτηση για την αριστερή μελαγχολία της καινούργιας ελληνικής λογοτεχνίας, το έθνος, την εβραϊκότητα, τη σύγχρονη ποίηση αλλά και την τραγικότητα της επανάστασης, ένα θέμα το οποίο είναι ακόμα πιο επίκαιρο μετά τις πρόσφατες εκλογές.

Ο Βασίλης Λαμπρόπουλος είναι συγγραφέας και Ομότιμος Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας στην Έδρα Καβάφη του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν. Ο ίδιος έχει εκδώσει τα βιβλία: “Literature as National Institution: Studies in the Politics of Modern Greek Criticism” (1988), “The Rise of Eurocentrism: Anatomy of Interpretation” (1993) και “The Tragic Idea” (2006).

Παλαιότερη συνέντευξή του στο Περιοδικό Βαβυλωνία: “Συνέντευξη Βασίλη Λαμπρόπουλος: Η Ελληνική Ποιητική Γενιά του 2000”.

Η Χ.Α. έμεινε τελικά εκτός Βουλής ή μήπως βιαστήκαμε να πανηγυρίσουμε;

Γιώργος Κτενάς

Ο πυρήνας των καθεστώτων αστικής κυριαρχίας παρουσιάζει παθογένειες και ενδογενείς αντιφάσεις που τα καθιστούν ανίσχυρα. Αρκεί να αποκτήσουμε τη συνείδησή τους. Δημιουργούν, για παράδειγμα, ομογενοποιημένες κοινωνίες που μας θέλουν άτομα και όχι μέλη κοινότητας ή συλλογικότητας. Αλλά η πραγμάτωση των ανθρώπων επιτυγχάνεται μόνο σε συνεργασία με τους καθρέφτες τους, που είναι οι άλλοι άνθρωποι. Κυρίαρχο ρόλο σε αυτή τη διαμορφωμένη κατάσταση παίζει κυρίως η τηλεόραση, που αντιστρέφει και ανατρέπει την κοινή λογική, δημιουργώντας παθητικούς καταναλωτές. Όχι αποκλειστικά καταναλωτές θνησιγενών αντικειμένων, αλλά και καταναλωτές βίας, εξουσίας κ.λπ., που δομούν τη φαντασία μιας ζωής που δεν βιώνουν, αλλά την εισπράττουν έτοιμη. Με τη φαντασία να οδηγεί τους ανθρώπους στη δημιουργία αλλά επίσης, από την άλλη πλευρά, στην παραφροσύνη και τον παραλογισμό.

Η δύναμη της τηλεόρασης είναι τεράστια, γι' αυτό και ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, αν και σταθερά αποφεύγει την εμπεριστατωμένη ενημέρωση. Με την παραδοχή πως δεν είναι όλα τα τηλεοπτικά προγράμματα ίδια και, φυσικά, υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις. Αρκεί όμως να εκφραστεί μία άποψη στα δελτία ειδήσεων των 8 και από Χριστός να γίνει κάποιος Ιούδας. Και, κυρίως, το αντίστροφο. Χωρίς να εξασφαλίζει κανείς ότι πριν ακουστεί αυτή η άποψη, έχει προηγηθεί έρευνα, υπάρχουν αξιόπιστες πηγές ή έστω πως δεν πρόκειται απλώς για μία παρλάτα που ακροπατεί στη γενίκευση ή ακόμα και στην ανοησία.

Ας θυμηθούμε μόνο εκείνους που λίγα χρόνια πριν προσπαθούσαν

να μας πείσουν από το τηλεδημοκρατικό βήμα τους ότι η Χ.Α. δεν είναι μία ναζιστική εγκληματική και παρακρατική οργάνωση, με ξεκάθαρο πολιτικό της μήνυμα το αίμα, αλλά ένα ακροδεξιό κόμμα· που επιβαλλόταν μάλιστα να δείξει το σοβαρό της πρόσωπο, για να αποκτήσει κύρος κυβερνητικού εταίρου. Αν δεν χανόταν ο έλεγχος εκείνο το βράδυ όπου ένας αγωνιστής του κοινωνικού κινήματος, ο Παύλος Φύσσας, δολοφονήθηκε για να τραβήξει και την τελευταία φενάκη των πολιτικών μασκαράδων, κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει ότι δεν θα βιώναμε και στην Ελλάδα μία κυβέρνηση αντίστοιχη με εκείνη που είχαμε δει αρχικά στη Νορβηγία και στη συνέχεια και αλλού.

Η απουσία της Χ.Α. από το Κοινοβούλιο μετά τις πρόσφατες εκλογές, έκανε αρκετούς να μιλήσουν, βιαστικά, για συντριβή του ναζισμού στην Ελλάδα. Και περιμένουν μάλιστα ότι αυτό θα σφραγιστεί τελειωτικά τώρα που ετοιμάζονται να περάσουν τα σίδερα της φυλακής. Οι απόψεις που εκφράζει η Χ.Α. όμως φαίνεται πως έχουν σταθερή απήχηση σε μέρος των Έλλήνων ψηφοφόρων, αφού η ακροδεξιά (που είναι πυλώνας του ναζισμού) δεν εξέλιπε παραδοσιακά ποτέ από τη χώρα. Οι ψηφοφόροι της Χ.Α. δεν εξαφανίστηκαν, απλώς μεταπήδησαν στον Βελόπουλο (που αποτελεί τη συνέχεια του φασίζοντος βαθέως κράτους του Μεταξά) ή στη γραβατωμένη ακροδεξιά που εκφράζουν στη Ν.Δ. οι Βορίδης, Μπογδάνος, Μπάμπης Παπαδημητρίου, Άδωνις κ.ά.

Μήπως η απουσία της Χ.Α. από τη Βουλή δεν είναι αρκετή για να επιτευχθεί και η παράλληλη συντριβή των απόψεων του μισανθρωπισμού;

Μήπως εκείνοι που τελικά ενισχύουν περισσότερο τη Χ.Α. δεν βρίσκονται εκτός Κοινοβουλίου, αλλά στο πιο φωτεινό και εντυπωσιακό σταθερό αντικείμενο που υπάρχει στα σαλόνια μας;

Μήπως έχουν εκλεγεί πρόσφατα βουλευτές ή γράφουν στην τελευταία σελίδα εφημερίδων, που έσωσε επιφανής δημοτικός σύμβουλος μεγάλου Δήμου της Ελλάδας και που εμφανίζεται ως πολύτιμο κεφάλαιο για τη χώρα;

Μήπως κάνουν δημόσια δηλώσεις και έχουν ονόματα όλοι αυτοί;

Απλά ερωτήματα που έχουν ως βάση για την απάντησή τους μια απλή παρατήρηση: Ο ναζισμός και ο φασισμός ηττήθηκε μεν στην Ευρώπη, αλλά στρατιωτικά και όχι ιδεολογικά ή ως πολιτική πρακτική. Κι αυτό καλό είναι να μην το παραβλέπουμε ποτέ όταν προχωράμε σε τέτοιες αναλύσεις.

Ο Χύμα Λαός Ξαναχτύπησε

Νώντας Σκυφτούλης

Μεταξύ μας τώρα, σε αυτές τις εκλογές ο ΣΥΡΙΖΑ νίκησε κατά κράτος διαψεύδοντας όλες τις εκτιμήσεις. Κανένα γκάλοπ και καμιά ορθολογική μέτρηση της γνώμης δεν πέτυχαν να προβλέψουν το ποσοστό του 31,5%. Πάλι μεταξύ μας, αυτή η νίκη δεν οφείλεται στους συριζαίους και στο κόμμα, και αυτό είναι κοινή διαπίστωση. Σε ένα κόμμα οργανωτικά μισό από το 2015 με τοπικές φαντάσματα δεν θα τους αντιστοιχούσε ένα τέτοιο ποσοστό και αυτό το γνωρίζουν και οι ίδιοι. Είναι πολύ πιο κάτω η οργανωτική αντιστοίχιση ακόμα και με τις δημοτικές εκλογές. Περισσότερο αντιστοιχεί στην κρατικοκομματική και γραφειοκρατική δομή του παρά στα μέλη του. Το γνωρίζουν άλλωστε και οι ίδιοι διότι και σαν άτομα και σαν στελέχη του κόμματος, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που είναι στο Μαξίμου, βρίσκονται με τον μόνιμο φόβο του 3% και αυτός ο φόβος προσγείωσης από τον υπερβατικό τρόπο ζωής και επιβίωσης που ξαφνικά βρέθηκαν πάντα θα υπάρχει· διότι δεν τον κατέκτησαν οργανικά αλλά ό,τι ήρθε τους ήρθε ως μάννα εξ ουρανού.

Μην ακούτε που παριστάνουν τους ηττημένους. Θέλουν να παραστήσουν τη συμπεριφορά μεγάλου κόμματος που χάνει, “και τι πάθαμε, πώς το πάθαμε!” κ.λπ. Δεν έχουν αποκτήσει τον αέρα του πασοκτζή του '80 ή του '90 ή του 2000, αυτόν που λοιδореύει τη

Δεξιά είτε είναι κυβέρνηση είτε αντιπολίτευση. Έναν Αλέξη έχουν και τίποτα άλλο σημαντικό. Είναι Αριστεροί οι συριζαίοι που θέλουν να γίνουν αστοί αλλά εδώ τα μεταξωτά βρακάκια δεν φτάνουν, θέλει και το άλλο.

Η τύχη τους χαμογέλασε στις εκλογές γιατί έκανε την εμφάνισή του ο χύμα λαός. Αυτός που φοβάται τη σοβαρότητα, την τάξη, το σύστημα, την ευθύνη και οτιδήποτε σοβαρό, ακόμη και τα ομοιοκατάληκτα συνθήματα. Έβαλε και ένα μεγάλο χέρι ο Σκάι και ο Μαρινάκης και... ντουγκρού ΣΥΡΙΖΑ.

Ο χύμα λαός, αυτή η άλαλη βουβή και ανορθολογική πραγματικότητα, κάνει την εμφάνισή του σε στιγμές που δεν θεωρούνται κρίσιμες για τους άλλους, σε στιγμές που δεν θεωρούνται οριακές για τους άλλους, σε στιγμές που δεν παίζεται κάτι σημαντικό σε πρώτο χρόνο για τους άλλους, αλλά και σε στιγμές που εκ πρώτης όψεως τίποτα δεν μπορεί να ανατραπεί. Και εδώ βρίσκεται η ανορθολογικότητά του. Η εμφάνισή του δεν γίνεται με τυμπανοκρουσίες ούτε με κραυγές. Ο χύμα λαός φοβάται τους σοβαρούς, το τηλεοπτικό πολιτικό οικονομικό πεδίο διαπλοκής, την «αναπτυξη», τις συμμαχίες των ισχυρών του πλούτου, την ορθολογική λειτουργία του συστήματος, την εικόνα της τάξης και της ευπρέπειας. Λειτουργεί απρόβλεπτα, ψηφίζει απρόβλεπτα και καμιά μέτρηση της κοινής γνώμης δεν το ανακαλύπτει. Παλιά, τέλη δεκαετίας του '80, λέγαμε ότι ήταν η φωνή της Ομόνοιας -για να δώσω μια εικόνα στην περιγραφή. Λαϊκίστικο ταμπεραμέντο χωρίς αμφιβολία.

Ο χύμα λαός το 1990 έκανε την εμφάνισή του στις εκλογές, ανατρέποντας όλα τα προγνωστικά, και έδωσε όχι μόνο ανάσα αλλά και την επόμενη προοπτική στο ΠΑΣΟΚ του υπόδικου τότε πρωθυπουργού και των υπουργών του. Ανέβασε τα ποσοστά του ΠΑΣΟΚ και το διέσωσε για την επόμενη 20ετία, φοβούμενος την τότε συμμαχία Αριστεράς-Δεξιάς. Όμως όλα έχουν αλλάξει από τότε και ο χύμα λαός δεν έμεινε στάσιμος. Δεν είναι πια η φωνή της Ομόνοιας αλλά βρίσκεται πλέον παντού σαν υποκείμενο χύμα και χαμένο, γι' αυτό δεν πρόκειται να το ανακαλύψει καμιά μέτρηση της κοινής γνώμης. Ο χύμα λαός δίνει ώθηση με την

παρουσία του αλλά ποτέ δεν θα χρεωθεί νίκη ή ήττα, πράγματα δηλαδή που προβλέπονται.

Την Κυριακή έκανε την εμφάνισή του στις εκλογές και ψήφισε ΣΥΡΙΖΑ χωρίς κανέναν να το περιμένει και έδωσε στον ΣΥΡΙΖΑ μέλλον και χρόνο. Τον ανέδειξε ως μεγάλο νικητή των εκλογών ανατρέποντας όλα τα γκάλοπ σε σχέση με το ποσοστό του ΣΥΡΙΖΑ. Δεν είναι ορθολογικό το ποσοστό αυτό (από 23% στο 31% σε ένα μήνα και μάλιστα στον ΣΥΡΙΖΑ) όπως δεν είναι ορθολογικός και ο τρόπος που εμφανίζεται ο χύμα λαός. Φυσικά, αυτός ο λαός δεν αφορά τον ΣΥΡΙΖΑ ούτε αποτελεί υποκείμενο κανενός. Δεν ανήκει σε κανέναν.

Είναι η παροδική και ενστικτώδης αντίδραση μιας κοινωνίας και κανέναν δεν μπορεί να ποντάρει στον χύμα λαό. Έρχεται και φεύγει ξαφνικά.

Κι αν αυτά φαντάζουν σε κάποιους μεταφυσικά είναι γιατί έχουν τον κοινοβουλευτισμό και την κυρίαρχη πολιτική μέσα τους. Το απρόβλεπτο είναι μία **μόνιμη ενδεχομενικότητα**. Άσε που μας έχει τύχει πολλές φορές. Ο ΣΥΡΙΖΑ μπορεί να κάνει τα συνέδριά του, τα κεντροαριστερά του ανοίγματα και άλλα ανέξοδα κούκου, αλλά δεν υπάρχει αντικείμενο για αντιπολίτευση. Ναι μεν ο χύμα λαός του έδωσε ώθηση αλλά δεν μπορεί να τον βοηθήσει άλλο. Πάντως το 4% παραμονεύει, διότι χωρίς κυβέρνηση η παραγωγή πολιτικού έργου έχει εξαντληθεί από τον ΣΥΡΙΖΑ και δεν άφησε τίποτα στο οποίο να μπορεί να κάνει αντιπολίτευση. Τόσο καλός διαχειριστής δεν έχει ξαναπεράσει.

Όμως και η αστική τάξη, που λένε οι Αριστεροί, και το Κράτος, που λέμε εμείς, δεν τον πέταξε σα στημένη λεμονόκουπα· θα τον ξαναχρειαστεί τελικά.

Βιομηχανικά Υποπροϊόντα Ξύλου & Υγεία: Στον Βωμό της Οικονομικής Πρωτοκαθεδρίας

Νίκος Ιωάννου

Για το AthensWoodschool

(Εργαστήριο και Εκπαιδευτική Κοινότητα της Ξυλουργικής Τέχνης)

Ένα από τα μαθήματα που στο AthensWoodschool βρίσκουμε συχνά μπροστά μας είναι αυτό που αφορά την κατεργασία ξύλου και την υγεία και κυρίως την επίδραση στην υγεία από τη χρήση των βιομηχανικών υποπροϊόντων ξύλου.

Από την εμπειρία αυτού του μαθήματος μπορούμε να αναφέρουμε, εν περιλήψει, τα εξής:

Ανέκαθεν γνωρίζαμε πως η βιομηχανική κατεργασία ξύλου επηρεάζει την υγεία των εργατών οι οποίοι εκτίθενται καθημερινά σε σκληρές συνθήκες. Στην Ελλάδα το πρόβλημα πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις με την εισαγωγή και αυξανόμενη χρήση τροπικών ξύλων. Υπάρχουν ανεξάρτητοι ξυλουργοί οι οποίοι λόγω ιδιαίτερης ευθαισθησίας δεν επεξεργάζονται ποτέ ξύλα όπως ιρόκο, αφρικανική καρυδιά, σάμπα και άλλα. Αυτό δεν σημαίνει βεβαίως πως οι κατασκευές από αυτού του είδους ξύλα επηρεάζουν τους χρήστες τους. Επίσης, θα πρέπει να τονίσουμε ότι προβλήματα όπως καρκίνος της μύτης, άσθμα, δερματίτιδα κλπ υπάρχει πιθανότητα να εμφανιστούν μετά από καθημερινή και χρόνια έκθεση των εργατών ξύλου στη σκόνη και αυτό πάντα εξαρτάται από τον τρόπο κατεργασίας του ξύλου καθώς και από τα μέτρα ασφαλείας (καλός εξαερισμός του χώρου εργασίας, απαραίτητη χρήση μάσκας κλπ).

Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να τονίσουμε πως οι αρνητικές επιδράσεις του ξύλου στην υγεία, σε σχέση με άλλα υλικά, είναι πολύ μικρές.

Τα πράγματα όμως αλλάζουν όσον αφορά τα βιομηχανικά προϊόντα του ξύλου, δηλαδή τις μοριοσανίδες, ινοσανίδες κλπ: τα γνωστά σε όλους νοβοπάν, MDF και η διαδεδομένη μελαμίνη η οποία επικαλύπτει συνήθως νοβοπάν και MDF καθώς και το OSB. Οι μοριοσανίδες και ινοσανίδες αυτού του είδους είναι μια μίξη υπολειμμάτων κατεργασίας ξύλου ή και υπολειμμάτων κατεργασίας αγροτικών προϊόντων άλλοτε και επιλεγμένων οικιακών απορριμμάτων ή και θρυμματισμένων δασικών προϊόντων με ρητίνες και αποδεδειγμένα τοξικά αέρια. Επομένως, είναι φανερό πως δεν πρόκειται για «ξύλα».

Τα προϊόντα αυτά εμπεριέχουν κόλλες, η παρασκευή των οποίων βασίζεται σε μια επικίνδυνη ουσία, την φορμαλδεΐδη. Την ουσία αυτή εμπεριέχουν και βιομηχανικά προϊόντα όπως το κόντρα-πλακέ και τα αντικολλητά μασίφ αλλά σε μικρότερη ποσότητα λόγω κυρίως του μεγαλύτερου όγκου ξύλου που χρησιμοποιείται. Η φορμαλδεΐδη είναι μια συνθετική θερμοσκληρυνόμενη ρητίνη, η οποία άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως από τη δεκαετία του 1930. Το χαμηλό κόστος παρασκευής της κόλλας αυτής έκανε τη χρήση της καθολική στη βιομηχανία προϊόντων ξύλου.

Ο απaráβατος νόμος του καπιταλισμού «το μεγαλύτερο κέρδος με το μικρότερο κόστος» είχε και σε αυτή την περίπτωση την εφαρμογή του με τα ίδια ολέθρια αποτελέσματα για την ανθρωπότητα όπως και σε πολλές άλλες περιπτώσεις. Σίγουρα δεν υπάρχει κάποια χειροπιαστή απόδειξη που να λέει «τόσοι θάνατοι από έκλυση φορμαλδεΐδης στα σπίτια» αλλά όλοι πλέον γνωρίζουμε, και οι ίδιες οι εταιρείες παραγωγής αυτών των προϊόντων, πως το πρόβλημα που δημιουργείται είναι πραγματικά μεγάλο.

Πριν από πενήντα-εξήντα χρόνια οι επιστήμονες στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α. βρήκαν μετά από πειράματα ποιοι είναι οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν την έκλυση φορμαλδεΐδης από τα βιομηχανικά προϊόντα ξύλου. Ο σπουδαιότερος από αυτούς τους παράγοντες είναι η θερμοκρασία του περιβάλλοντος χώρου. Όταν αυξάνεται η θερμοκρασία, η ποσότητα φορμαλδεΐδης που εκλύεται αυξάνεται λογαριθμικά.

Η υγρασία είναι επίσης ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την έκλυση φορμαλδεΐδης. Η αύξηση της περιεχόμενης υγρασίας στη μοριόπλακα από 2,5% σε 10% έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της εκλυόμενης φορμαλδεΐδης κατά 35%.

Ας φέρουμε, λοιπόν, στο μυαλό μας τις περιπτώσεις όπου περικλείουμε συσκευές που παράγουν θερμότητα μέσα σε έπιπλα από μοριόπλακες ή ινόπλακες (μελαμίνες, βακελιτικά κλπ). Θα θυμηθούμε σίγουρα την εντοιχισμένη ηλεκτρική μας κουζίνα ή τον φούρνο μας, το πλυντήριο πιάτων, το ηχοσύστημά μας, το PC. Επίσης, θα πάει το μυαλό μας στους χώρους εργασίας, τα νοσοκομεία, τα γραφεία, τα σχολεία.

Όσο διαβάζουμε για την υγρασία, στο μυαλό μας έρχεται σίγουρα ο νεροχύτης της κουζίνας μας ο οποίος περικλείεται συνήθως από κάποιον προκατασκευασμένο πάγκο μοριοσανίδας, και ακόμη πιο έντονα έρχεται στο μυαλό μας το μπάνιο και τα ξεφτισμένα έπιπλά μας από την υγρασία και εκείνη η απροσδιόριστη μυρωδιά την οποία πλέον τη θεωρούμε κάτι δεδομένο και η οποία δεν είναι τίποτε άλλο από μια μίξη μύκητα με τοξικές ουσίες – μικρή ένδειξη για τη ρύπανση του οικιακού ή εργασιακού μας περιβάλλοντος.

Όλη η γκάμα των βιομηχανικών προϊόντων ξύλου τα οποία χρησιμοποιούνται σε πατώματα, πόρτες, έπιπλα κουζίνας, έπιπλα μπάνιου, έπιπλα γραφείου, έπιπλα χώρων υποδοχής, πάγκους εργασίας, έπιπλα εργαστηρίων, υλικά συσκευασίας, επενδύσεις και εξοπλισμό πλοίων και γενικότερα δημόσιων χώρων ευθύνονται για την παραγωγή ρύπων οι οποίοι επιβαρύνουν σημαντικά την υγεία μας. Οι μυρωδιές που δημιουργούνται από την επαφή αυτών των προϊόντων με την υγρασία και τη θερμότητα είναι χαρακτηριστικές όπως προαναφέραμε, πιθανόν όμως να έχουν καταγραφεί μέσα μας σαν κάτι δεδομένο και να μην μας προξενούν εντύπωση. Έτσι, είναι σαν να έχουμε αποδεχτεί όλοι μας ως κάτι φυσιολογικό τη χρήση τέτοιων προϊόντων, και όχι μόνο έχουμε αποδεχτεί αυτά τα προϊόντα αλλά πλέον καθορίζουν τη διακόσμηση των σπιτιών μας αλλά και των δημόσιων χώρων, κάνοντάς τα όλα σχεδόν ίδια. Πλέον σε όποιο σπίτι και αν μπεις μοιάζει ίδιο με

όλα τα άλλα, κάτι σαν οικοδομικός σοσιαλιστικός ρεαλισμός.

Αυτό όμως είναι μια άλλη συζήτηση.

Το πιο συχνό ερώτημα των σπουδαστών του AthensWoodschool κατά τη διάρκεια του μαθήματος για τα βιομηχανικά προϊόντα ξύλου είναι: «Μα πώς δεν χρησιμοποιούν μια άλλη κόλλα, ένα άλλο υλικό που να μην εκλύει ρύπους;» Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα όμως είναι κάπως περίπλοκη. Η χρησιμοποίηση μιας άλλης κόλλας, μη τοξικής, θα άλλαζε τους χρόνους παραγωγής και πιθανότατα θα αύξανε το κόστος παραγωγής, γεγονός που θα καθιστούσε ανέφικτη την ανάπτυξη μιας παγκόσμιας βιομηχανίας προϊόντων ξύλου στην οποία στηρίχτηκε μια απέραντη βιομηχανία και βιοτεχνία κατασκευών, στην οποία με τη σειρά του στηρίχτηκε ένα σύγχρονο ντιζάιν αυτών των κατασκευών.

Η φορμαλδεΐδη ευθύνεται για τη δημιουργία μιας τεράστιας αγοράς την οποία αποτελούν χιλιάδες βιομήχανοι με τα περισσότερα κέρδη, εκατοντάδες χιλιάδες μικροβιοτέχνες και κατασκευαστές με λιγότερα αλλά αρκετά κέρδη, εκατομμύρια εργάτες με τα λιγότερα από όλους κέρδη (και οι οποίοι μειώνονται διαρκώς με τη εξέλιξη της βιομηχανικής τεχνολογίας) και κυρίως την αποτελούν δισεκατομμύρια καταναλωτές-χρήστες των βιομηχανικών προϊόντων ξύλου, χρήστες ενός πολιτισμού των εφήμερων κατασκευών, ενός πολιτισμού παραγωγής αμέτρητων δισεκατομμυρίων σκουπιδιών. Είναι χαρακτηριστική η εικόνα των χωματερών στις οποίες κανείς αναγνωρίζει τον σύγχρονο πολιτισμό από τα σκουπίδια της IKEA αλλά και των μικρότερων εταιρειών.

Αυτό το οποίο θα πρέπει εδώ να σημειώσουμε είναι ότι δεν έχει βρεθεί ακόμη τρόπος για να ανακυκλώνουμε τα βιομηχανικά προϊόντα ξύλου, παρότι Αμερικανοί επιστήμονες εργάζονται πυρετωδώς σε αυτόν τον τομέα εδώ και χρόνια.

Ποια, λοιπόν, θα μπορούσε να είναι η λύση σε ένα πρόβλημα που μας «περιβάλλει» σε κάθε στιγμή της ζωής μας;

Η αλήθεια είναι πως η μεγέθυνση ως καθολική αντίληψη για την

παραγωγή και την οικονομία δημιουργεί τύφλωση όσον αφορά την εύρεση μιας λύσης σε ένα πρόβλημα όπως η επίδραση στην υγεία από τα αντικείμενα που μας περιβάλλουν στην καθημερινότητά μας. Ο διαχωρισμός, θα λέγαμε καλύτερα, της οικονομίας και της παραγωγής από τους υπόλοιπους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας καθιστά μοιραία αυτόν τον τομέα κυρίαρχο. Έτσι, έχουμε σαν αποτέλεσμα τομείς, όπως η πρόνοια για την υγεία μας, να υποτάσσονται στον κυρίαρχο τομέα της οικονομίας. Και όχι μόνο ο τομέας της υγείας αλλά και η αρχιτεκτονική, η πολεοδομία και φυσικά η παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων ξύλου υποτάσσονται στην «αγία» οικονομία.

Το δικαίωμα στο υπερκέρδος και γενικότερα το δικαίωμα στο κέρδος είναι υπεράνω κάθε υποψίας. Έτσι, ποτέ δεν πέρασε από το μυαλό των στελεχών, των golden boys και των χημικών της εν λόγω βιομηχανίας να αντικαταστήσουν την φορμαλδεΐδη με κάποια άλλη μη τοξική κόλλα, αλλά δεν πέρασε ποτέ και από το μυαλό των επιστημόνων που πραγματοποιούν τους σχετικούς ελέγχους εδώ και δεκαετίες μια πρόταση για αντικατάσταση της πάμφθηνης αυτής κόλλας. Ακόμη και οι προσπάθειες που γίνονται για τη χρησιμοποίηση PMDI (πολυϊσοκυαναμίδες) -πολυϊσοκυανικοί εστέρες με μικρότερη τοξικότητα από τη φορμαλδεΐδη- δεν έχουν και πολύ μεγάλη απήχηση στη βιομηχανία ακριβώς λόγω του κόστους.

Υπό το βάρος των ευθυνών λόγω της ευρείας πλέον διάδοσης των πληροφοριών περί ρύπων που εκλύουν τα βιομηχανικά προϊόντα ξύλου, οι εταιρείες του είδους εφευρίσκουν την πιστοποίηση, μια πρακτική που έχει να κάνει με την τοποθέτηση ορίων στην εκπομπή φορμαλδεΐδης. Από μια άποψη μπορούμε να πούμε πως σωστά τοποθετούνται όρια. Βεβαίως, κάθε ερευνητικό κέντρο ή ακόμη και κάθε ανεξάρτητος ερευνητής μπορεί να προτείνει τη δική του άποψη για το όριο εκπομπής και αυτές οι προτάσεις συνήθως αποκλίνουν κατά πολύ ή λίγο. Αυτή η ιστορία όμως των ορίων εκπομπής σέρνεται τώρα μισό αιώνα και το μόνο που μπορεί να μας προκαλέσει είναι υποψίες για συγκάλυψη του προβλήματος.

Μπροστά, λοιπόν, σε αυτό το μεγάλο κατά γενική ομολογία

πρόβλημα εμείς προτείνουμε τα εξής:

A) Καλό εξαερισμό σε καθημερινή βάση των χώρων όπου υπάρχουν τοξικά υποπροϊόντα ξύλου.

B) Να πάψουμε να χρησιμοποιούμε τα τοξικά αυτά υποπροϊόντα ξύλου, αλλάζοντας και ελαφραίνοντας το ντιζάιν των κατασκευών μας. Αποφυγή των κουτιαστών ντουλαπών και επιστροφή στα ξύλινα κασώματα και τις πρεσσαριστές κατασκευές με μη τοξικές κόλλες.

Γνωρίζουμε πως η τελευταία μας πρόταση δεν γίνεται αρκετά κατανοητή. Ωστόσο, θα επανέλθουμε σίγουρα σε αυτό το ζήτημα, αφού αποτελεί μια σειρά μαθημάτων του AthensWoodschool το περιεχόμενο των οποίων θα ήταν αδύνατον να συμπεριλάβουμε σε αυτήν εδώ την μικρή παρουσίαση.

Ας πάψουμε να αποκαλούμε ξύλινα τα έπιπλα της κουζίνας μας, του μπάνιου μας ή του δωματίου των παιδιών μας, μήπως και εμπεδώσουμε έτσι την πραγματικότητα.

Ας μάθουμε να χρησιμοποιούμε την ξυλουργική τέχνη του παρελθόντος σε συνδυασμό με τις σύγχρονες τεχνικές δυνατότητες – είναι σίγουρο πως δεν θα βγούμε χαμένοι.

Βιβλιογραφία:

Μαντάνης 2009

Σιμόπουλος 1985

Rizosdimitris.blogspot.com